

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання денна

Кафедра міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

_____ В. Стрілець

«_____» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА***на тему: «Внутрішні суперечності та проблеми сучасного економічного розвитку ЄС»******зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
освітня програма Міжнародний бізнес
ступеня бакалавра*****Виконавець роботи Васильченко Катерина Ігорівна**_____
(підпис, дата)**Науковий керівник старший викладач Франко Людмила Сергіївна**_____
(підпис, дата)**Рецензент Рекотова Віта Іванівна*****Полтава 2024***

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Європейський Союз є унікальним утворенням, що знаходиться у процесі політичного становлення. В рамках об'єднаної Європи створюється можливість для держав-учасниць вирішувати ключові проблеми соціально-економічного, політичного, культурного, екологічного розвитку та питань внутрішньої і зовнішньої безпеки. Вивчення проблем, суперечностей та механізмів економічної інтеграції і зближення країн на прикладі Європейського Союзу може бути корисним та ефективним для розуміння міжнародних економічних відносин.

Питання, пов'язані з європейськими інтеграційними процесами, висвітлено у роботах українських та зарубіжних науковців, зокрема Г. Ряполової [8], О. Демчик, В. Мірошник, Д. Бойчук [2], С. Дагман, Дж. Горлач [35], С. Фассіо, Ф. Монтобб'ю, А. Вентуріні [53], Р. Грінсвен [56] та ін. Однак залишається недостатньо дослідженим ряд теоретичних та практичних питань, зокрема: міграційні процеси в Європейському Союзі, розвиток спільного європейського ринку, подальше розширення Євросоюзу, питання забезпечення колективної безпеки та ін., які, будучи взаємозалежними, утворюють складну та комплексну перешкоду для європейських інтеграційних процесів.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження внутрішніх суперечностей та проблем сучасного економічного розвитку ЄС. Робота спрямована на виявлення основних аспектів, які впливають на підсилення стабільності, адаптивності та інклюзивності нової глобальної Європи. Відповідно до визначеної мети, у кваліфікаційній роботі поставлено наступні **завдання:**

- розглянути передумови, цілі та головні етапи європейської інтеграції;
- охарактеризувати сучасну економічну і політичну архітектуру ЄС;
- здійснити аналіз особливостей створення та розвитку спільного

ринку Європейського союзу;

- дослідити вплив міграційних процесів на економіку та демографію країн-членів ЄС;
- проаналізувати вигоди і загрози для окремих країн ЄС у зв'язку з прийняттям нових членів;
- визначити перспективи української євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є внутрішні суперечності та проблеми сучасного економічного розвитку ЄС. У цьому контексті досліджуються процеси імміграції, становлення єдиного європейського ринку, розширення союзу та інших аспектів, що впливають на розвиток ЄС.

Предметом дослідження є розв'язання суперечностей та проблем сучасного економічного розвитку ЄС. Досліджуються можливості та варіанти подальшого розширення Європейського Союзу, що впливають на забезпечення економічного зростання та підвищення рівня безпеки країн Європи.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано такі методи: системний – для з'ясування передумов створення Європейського Союзу; класифікація – для групування та опису основних політичних та економічних інституцій ЄС; системний аналіз – для розкриття особливостей політичного устрою ЄС; структурний аналіз – на дослідження особливостей економічної інтеграції країн ЄС; графічний метод – для опису основних тенденцій трудової міграції у країнах ЄС; порівняльний аналіз – для дослідження альтернативних шляхів подальшого розвитку європейських інтеграційних процесів.

Інформаційну базу дослідження становить монографічна література, статті зарубіжних та українських науковців у періодичних виданнях, електронні ресурси мережі Інтернет, зокрема офіційні сайти Європейського Союзу, його структурних інститутів та міжнародних організацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконання кваліфікаційної роботи пов'язане з планом наукових досліджень Полтавського університету економіки і торгівлі за темою «Сучасні процеси глобалізації: рушійні сили, мегатренди, суперечності» (0113U006220). Внесок автора полягає

у деталізації сучасних суперечностей та проблем сучасного економічного розвитку ЄС.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення і отримані результати дослідження оприлюднені на міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Вплив глобалізаційних процесів та цифрової трансформації на формування міжнародного економічного клімату та фінансової екосистеми» (м. Полтава, 28 березня 2024 року).

Публікації: Васильченко К.І., Франко Л.С. Сучасні проблеми розвитку Європейського Союзу. *Вплив глобалізаційних процесів та цифрової трансформації на формування міжнародного економічного клімату та фінансової екосистеми* : матеріали Міжнар. наук.-прак. інтернет-конференції (м. Полтава, 28 березня 2024 року). Полтава, 2024. С. 389-391 [1].

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Передумови, цілі та головні етапи європейської інтеграції

Європейський Союз – це геополітичне утворення, засноване у 1993 р., яке охоплює значну частину європейського континенту. ЄС засновано на численних договорах, він зазнав розширення і зменшення, у результаті чого кількість держав-членів із 6 збільшилася до 27 (більшість держав Європи).

З початку інституціоналізованої сучасної європейської інтеграції в 1948 році, розвиток Європейського Союзу базувався на наднаціональному фундаменті, який мав «зробити війну немислимою та матеріально неможливою» [97; 108] і зміцнити демократію у його країнах-членах», як було сформульовано Робертом Шуманом та іншими лідерами в Декларації Шумана (1950 р.) і Європейській декларації (1951 р.). Цей принцип було покладено у основу Європейської спільноти з вугілля та сталі (ЄСВС) (1951 р.), Паризького договору (1951 р.), а пізніше і Римського договору (1958 р.), який ліг в основу Європейської економічної спільноти (ЄЕС) та Європейської Спільноти з Атомної Енергії (Євратом). Маастрихтська угода (1992 р.) створила Європейський Союз. Це, у свою чергу, призвело до створення єдиної європейської валюти євро (запровадженої у 1999 р.). Термін дії ЄСВС закінчився в 2002 р. До Маастрихтської угоди було внесено зміни Амстердамським (1997 р.), Ніццьким (2001 р.) і Лісабонським (2007 р.) договорами, останній об'єднав три компоненти в єдину юридичну особу, хоча Євратом зберіг окрему правову ідентичність, незважаючи на спільність членів та установ.

Загальноєвропейська політична думка дійсно виникла у ХІХ столітті,

натхненна ліберальними ідеями Французької та Американської революцій. Після Наполеонівських війн і Першої Французької імперії (1804-1815 рр.) було зруйновано Священну Римську імперію, уможливлено націоналізм, а після Віденського конгресу [55] ідеали інтернаціоналізму і європейської єдності процвітали на всьому континенті, особливо у працях Войцеха Ястшембовського (1799-1882 рр.) [80] або Джузеппе Мадзіні (1805-1872) [100]. Термін «Сполучені Штати Європи» (фр. États-Unis d'Europe) був використаний у той час Віктором Гюго (1802-1885 рр.) під час виступу на Міжнародному конгресі миру, що відбувся в Парижі в 1849 році: «Прийде день, коли всі нації нашого континенту створять європейське братерство... Прийде день, коли ми побачимо... Сполучені Штати Америки та Сполучені Штати Європи віч-на-віч, тягнучись один до одного через моря» [71].

У міжвоєнний період усвідомлення того, що національні ринки в Європі є взаємозалежними, хоча й конфронтаційними, разом із спостереженням за більшим і зростаючим американським ринком по інший бік океану, підживлювали потяг до економічної інтеграції континенту [65]. У 1920 р., виступаючи за створення Європейського економічного союзу, британський економіст Джон Мейнард Кейнс писав, що «Вільний торговий союз має бути заснований... аби не вводити жодних протекціоністських мит проти продукції інших членів союзу» [66]. Протягом того ж десятиліття австрієць Ріхард фон Куденхове-Калергі, у світлі розпаду Габсбурзької імперії, яку уявляли як один із перших сучасних політичних союзів Європи, заснував Панєвропейський рух [90]. Його ідеї вплинули на його сучасників, серед яких був тодішній прем'єр-міністр Франції Арістід Бріан. 5 вересня 1929 року у Женеві, Арістід Бріан (прем'єр-міністр Франції, лауреат Нобелівської премії миру та послідовник Панєвропейського Союзу) виголосив у Лізі Націй (попередниці Організації Об'єднаних Націй) славетну промову [122] щодо федералізації Європи задля європейської безпеки та врегулювання історичної франко-німецької ворожнечі [75; 96].

Друга світова війна (1939-1945 рр.) як ніколи продемонструвала жахи

війни, а також екстремізму, дискримінації та геноциду. Як і у випадках з попередніми руйнівними війнами, було бажання переконатися, що це ніколи не повториться, особливо коли ця війна принесла у світ ядерну зброю. Більшість європейських країн не змогли зберегти статус великих держав, за винятком Радянського Союзу, який після Другої світової війни став наддержавою і зберігав цей статус протягом 45 років. Це створило дві конкуруючі та ідеологічно протилежні наддержави [45].

З огляду на те, що в 1930-х рр. у Європі розгорнулася широкомасштабна війна, яка переросла у Другу світову війну, необхідно було вирішити питання про те, проти чого і за що воювати. Першою угодою стала Декларація Сент-Джеймського палацу 1941 р., коли у Лондоні зібралися представники сил опору Європи. Вона була розширена у Атлантичній хартії 1941 р., визначивши союзників та їхні спільні цілі, давши початок новій генерації глобальних міжнародних інституцій, таких як Організація Об'єднаних Націй (заснована у 1945 р.) або Бреттон-Вудська система (1944 р.) [72].

Під час Московської конференції та Тегеранської конференції 1943 р. плани щодо створення спільних інституцій для післявоєнного світу та Європи все більше ставали на порядку денному. Це призвело до рішення на Ялтинській конференції 1944 р. сформувати Європейську консультативну комісію, яку пізніше замінила Рада міністрів закордонних справ і Контрольна рада союзників, після капітуляції Німеччини та Потсдамської угоди в 1945 р.

У березні 1943 року у своєму радіозверненні, лідер Сполученого Королівства сер Уїнстон Черчилль тепло говорив про «відновлення справжньої величі Європи» після перемоги та розмірковував про післявоєнне створення «Ради Європи», яка мала об'єднати європейські країни для розбудови миру [24; 67]. Наприкінці війни європейська інтеграція стала розглядатися як протиотрута від крайнього націоналізму, який і спричинив війну [116].

19 вересня 1946 р. Уїнстон Черчилль повторив свої заклики щодо створення «Європейського Союзу» та «Ради Європи» у Цюрихському університеті у своїй широко відомій промові. Паралельно з його промовою,

відбувався Конгрес Гертенштейна в кантоні Люцерн, результатом якого став Союз європейських федералістів [38], який далі виступив у якості засновника і члену Європейського руху. Ріхард фон Куденхове-Калергі, який заснував у міжвоєнний період найстарішу організацію з європейської інтеграції – Панєвропейський союз, у червні 1947 р. заснував Європейський парламентський союз (ЄПС). Щоб гарантувати, що Німеччина більше ніколи не загрожуватиме миру, її важку промисловість було частково демонтовано, а її головні вуглевидобувні регіони (Сілезія, Рурська область) були передані сусіднім країнам під контролем держав-окупантів [92].

Зростаючий розрив між західними союзними державами та Радянським Союзом став очевидним у результаті сфальсифікованих виборів до польського парламенту (1947 р.), що являли собою відкрите порушення Ялтинської угоди, після чого 12 березня 1947 р. відбулося оголошення доктрини Трумена. 4 березня 1947 р. Франція та Сполучене Королівство підписали Дюнкеркський договір про взаємну допомогу в разі майбутньої військової агресії після Другої світової війни проти будь-кого із них. Обґрунтуванням договору була загроза потенційного майбутнього військового нападу зі сторони СРСР, замаскованого під дію окупованої «советами» Німеччини. Відразу після державного перевороту Комуністичної партії Чехословаччини в лютому 1948 р. відбулася Лондонська конференція шести держав, результатом якої став бойкот СРСР, що поклало початок Холодній Війні. Залишок 1948 р. став початком інституціоналізованої сучасної європейської інтеграції.

Ключовим моментом у європейській інтеграції став Гаазький конгрес у травні 1948 р., оскільки він призвів до створення Міжнародного європейського руху, Колегії Європи [70] і, що найважливіше, до заснування Ради Європи 5 травня 1949 р. (тепер цей день відомий як День Європи). Рада Європи була першою інституцією, яка об'єднала суверенні країни Західної Європи, породжуючи великі надії та гарячі дебати протягом наступних двох років щодо подальшої європейської інтеграції. Відтоді це був широкий форум для подальшої співпраці та обговорення спільних проблем, у т.ч. для підписання у

1950 р. Європейської конвенції з прав людини.

Важливе значення для фактичного народження інституцій ЄС мала Декларація Шумана від 9 травня 1950 р. (підписана на наступний день після п'ятого Дня Перемоги, сьогоднішнього Дня Європи у ЄС). На основі цієї промови, Франція, Італія, країни Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди та Люксембург) разом із Західною Німеччиною підписали Паризький договір (1951 р.), що наступного року ліг в основу Європейської спільноти вугілля та сталі. Це і дало початок першим європейським інституціям, таким як Верховна Адміністрація (нині Європейська комісія) і Загальна Асамблея (нині Європейський Парламент). Першими президентами цих установ були Жан Моне та Поль-Анрі Спаак відповідно. Батьки-засновники Європейського Союзу розуміли, що вугілля та сталь є двома галузями промисловості, необхідними для ведення війни, і вважали, що, за умов об'єднання своїх національних промисловостей, майбутня війна між їхніми націями стане набагато менш імовірною [12]. Спираючись на план Маршалла і значні кошти, що надходили із Сполучених Штатів з 1948 р., ЄОВС стало визначною організацією, що забезпечила європейський економічний розвиток та інтеграцію.

Формування Європейського об'єднання вугілля та сталі було підтримано американським державним секретарем Джорджем К. Маршаллом. Його одноіменний план відбудови Європи після Другої світової війни приніс європейцям понад 100 мільярдів доларів за нинішнім курсом, допомагаючи нагодувати європейців, доставляючи сталь для відновлення промисловості, постачаючи вугілля для обігріву домівок і будуючи дамби для електростанцій. При цьому план Маршалла заохочував інтеграцію європейських держав до Європейського об'єднання вугілля та сталі, попередника сучасного Європейського Союзу, посиляючись на вигоди від економічної інтеграції та потребу в координації. Ефективність плану Маршалла змусила колишнього канцлера Німеччини Гельмута Шмідта у 1997 р. зауважити, що «Америці не слід забувати, що розвиток Європейського Союзу є одним із її найбільших досягнень. Без плану Маршалла вона, можливо, ніколи б не дійшла до цього»

[95].

Подібно до плану Шумана, Плевенський план 1951 р. намагався, але не зміг підв'язати інституції європейської спільноти під Європейське політичне співтовариство, яке мало включати також запропоноване Європейське оборонне співтовариство, альтернативу приєднанню Західної Німеччини до НАТО, що у свою чергу було створене 1949 р. під впливом доктрини Трумена. У 1954 р. було засновано Західноєвропейський Союз і Західна Німеччина приєдналася до нього. Це спонукало Радянський Союз у 1955 р. утворити Варшавський договір, що дозволило йому зміцнити свої позиції у Східній Європі.

Після невдалих спроб створити оборонне (Європейське оборонне співтовариство) і політичне співтовариство (Європейське політичне співтовариство) лідери зустрілися на конференції в Мессіні та заснували Комітет Спаака, який підготував звіт Спаака. Доповідь було прийнято на Венеціанській конференції (29 і 30 травня 1956 р.), яка вирішила організувати міжурядову конференцію. Міжурядова конференція зі спільного ринку та Євратому зосередилася на економічній єдності, що призвело до підписання Римських договорів у 1957 р., що заснували Європейську економічну спільноту (ЄЕС) та Європейську спільноту з атомної енергії (Євратом) серед членів [12].

Дві нові спільноти були створені окремо від ЄОВС, хоча вони мали спільні суди та Загальну асамблею. Виконавчі органи нових громад називалися комісіями, на відміну від «вищої адміністрації». ЄЕС очолював Вальтер Гальштейн (Комісія Гальштейна), а Євратом очолив Луї Арман (Комісія Армана), а потім Етьєн Гірш. Євратом мав інтегрувати сектори ядерної енергетики, тоді як ЄЕС – розвивати митний союз між країнами-членами.

Протягом 1960-х рр. виникла напруженість, коли Франція намагалася обмежити повноваження наднаціональних органів влади та виступала проти членства Сполученого Королівства. Однак у 1965 р. було досягнуто угоди про об'єднання трьох співтовариств в рамках єдиного набору інституцій, і, отже, Договір про злиття був підписаний у Брюсселі та набув чинності 1 липня 1967 р., утворюючи Європейське співтовариство. Першу об'єднану Комісію очолював

Жан Рей (Комісію Рея).

Після тривалих переговорів і після зміни президента Франції – Данія, Ірландія та Сполучене Королівство (з Гібралтаром) зрештою приєдналися до Європейського Співтовариства 1 січня 1973 р.

У 1979 р. Європейський парламент провів свої перші прямі вибори шляхом загального голосування. Було обрано 410 членів, які потім обрали першу жінку-президента Європейського парламенту – Сімону Вейль [115].

Подальше розширення відбулося у 1981 р., коли 1 січня приєдналася Греція, через шість років після подання заявки. У 1982 р. Гренландія проголосувала за вихід із Співтовариства після того, як отримала право на самоуправління від Данії. Іспанія та Португалія приєдналися 1 січня 1986 р. в рамках третього розширення (подавши заявку в 1977 р.) [74].

1 листопада 1993 р. Маастрихтська угода набула чинності, створивши Європейський Союз [23]. Європейські вибори 1994 р. відбулися, в результаті чого Партія європейських соціалістів зберегла свої позиції як найбільша партія в парламенті.

30 березня 1994 р. завершилися переговори про приєднання Австрії, Швеції та Фінляндії. Тим часом Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн приєдналися до Європейської економічної зони (яка набула чинності 1 січня 1994 р.), організації, що дозволила державам Європейської асоціації вільної торгівлі увійти до єдиного європейського ринку. Наступного року набула чинності Шенгенська угода між сімома членами, яка до кінця 1996 р. поширилася на майже всіх інших. У 1990х рр. також відбувся подальший розвиток валюти євро. 1 січня 1994 р. розпочався другий етап Економічного та валютного союзу Європейського Союзу зі створенням Європейського валютного інституту, а на початку 1999 р. було запроваджено євро як валюту та створено Європейський центральний банк. 1 січня 2002 р. банкноти та монети були введені в обіг, повністю замінивши старі валюти.

Протягом 1990-х рр. конфлікти на Балканах дали поштовх розвитку Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС (CFSP). ЄС не

відреагував на початку конфлікту, а миротворці ООН з Нідерландів не змогли запобігти різанині в Сребрениці (липень 1995 р.) у Боснії та Герцеговині, найбільшому масовому вбивству в Європі з часів Другої світової війни. Організації Північноатлантичного договору (НАТО) нарешті довелося втрутитися у війну, змусивши комбатантів сісти за стіл переговорів.

На наступних виборах соціалісти втратили свою десятирічну більшість на користь нової Народної партії, і Комісія Проді швидко заснувала нове Європейське управління по боротьбі з шахрайством (OLAF) [40]. 4 червня Хав'єр Солана був призначений Генеральним секретарем Ради, а Верховний представник із питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки визнав втручання в Косово [103]. Ніщський договір був підписаний 26 лютого 2001 р. та набув чинності 1 лютого 2003 р., що здійснило останні приготування перед розширенням 2004 р. для 10 нових країн-членів.

10-13 червня 2004 р. 25 держав-членів взяли участь у найбільших транснаціональних виборах в історії. Результатом шостих парламентських виборів стала друга перемога фракції Європейської народної партії – Європейських демократів. 22 липня 2004 р. новий парламент затвердив Жозе Мануеля Баррозу наступним президентом Комісії.

Запропонований конституційний договір був підписаний повноважними представниками держав-членів ЄС 28 жовтня 2004 р. Документ був ратифікований у більшості держав-членів, включаючи два референдуми. Проте референдуми, які відбулися у Франції та Нідерландах, провалилися, розірвавши договір. Європейська Рада погодилася, що пропозиція конституції буде скасована, але більшість її змін буде збережено в договорі про внесення змін. 13 грудня 2007 р. було підписано угоду, яка містить виключення для найбільш євроскептичних членів і не містить державницьких елементів. Лісабонська угода остаточно набула чинності 1 грудня 2009 р. Вона створила посаду президента Європейської ради та значно розширила посаду високого представника. Після тривалих дебатів щодо того, яка людина має бути президентом, Європейська Рада погодилася на стриману особистість і обрала

Германа ван Ромпея, а високим представником стала новачок у зовнішній політиці – Кетрін Ештон.

У 2007 р. п'яте розширення завершилося приєднанням Болгарії та Румунії 1 січня 2007 р. (таблиця 1.1). Крім того, у 2007 р. Словенія впровадила євро [99], Мальта та Кіпр – у 2008 р. [30], а Словаччина – у 2009 р.

Таблиця 1.1 – Держави-члени Європейського Союзу станом на 2024 р.

Держава-член ЄС	Рік приєднання	Держава-член ЄС	Рік приєднання
Австрія	1995	Мальта	2004
Бельгія	1957	Нідерланди	1957
Болгарія	2007	Португалія	1986
Угорщина	2004	Польща	2004
Греція	1981	Румунія	2007
Німеччина	1957	Словенія	2004
Данія	1973	Словаччина	2004
Італія	1957	Франція	1957
Ірландія	1973	Фінляндія	1995
Іспанія	1986	Хорватія	2013
Кіпр	2004	Чехія	2004
Люксембург	1957	Швеція	1995
Латвія	2004	Естонія	2004
Литва	2004		

Джерело: [3]

Однак із існуючими членами виникли проблеми, коли єврозона увійшла в свою першу рецесію в 2008 р. З огляду на ризик дефолту в Греції, Ірландії, Португалії та інших країнах-членах наприкінці 2009-2010 рр., лідери єврозони погодилися на надання кредитів державам-членам, які не змогли залучити кошти. Криза також підірвала консенсус щодо подальшої економічної інтеграції та ряду пропозицій, таких як Європейський валютний фонд або федеральне казначейство [123]. Європейський Союз отримав Нобелівську премію миру в 2012 р. за «внесок у просування миру та примирення, демократії та прав людини в Європі» [76]. 1 липня 2013 р.

Хорватія приєдналася до ЄС, а 1 січня 2014 р. французька територія Майотта в Індійському океані була додана як найвіддаленіший регіон [47]. 23 червня 2016 р. громадяни Сполученого Королівства проголосували за вихід з Європейського Союзу на референдумі і згодом стали першим і на сьогоднішній

день єдиним членом, який активував статтю 50 Договору про Європейський Союз.

Населення королівства проголосувало за вихід з ЄС із перевагою 51,9% проти 48,1% [68]. Вихід Великобританії завершився 31 січня 2020 р.

Після економічної кризи, спричиненої пандемією COVID-19, лідери ЄС вперше погодилися випустити спільні боргові інструменти для фінансування Програми відновлення Європи під назвою ЄС наступного покоління (NGEU) [84]. 24 лютого 2022 р., після зосередження біля кордонів України, збройні сили РФ здійснили повномасштабне вторгнення в Україну [58; 91].

Європейський Союз запровадив суворі санкції проти Росії та домовився про об'єднаний пакет військової допомоги Україні летальною зброєю, що фінансується через позабюджетний Європейський фонд миру [34]. Так само, впродовж перших тижнів війни, сусідні з Україною країни-члени ЄС отримали масовий приплив українських біженців, які рятувалися від війни.

Конфлікт виявив енергетичну залежність ЄС від Росії, і погрози європейській енергетичній безпеці. Ця подія породила відчуття терміновості переходу до альтернативних постачальників енергії та подальшого розвитку чистих джерел енергії [44].

Отже, європейська інтеграція розвивалася нерівномірно: існували періоди відхилення політики ЄС від назначеної мети, загрози існуванню об'єднання. Загалом же були отримані значні досягнення.

Практично повністю реалізована ідея чотирьох свобод [2]. Свобода руху капіталу сприяє оптимальному розподілу ресурсів усередині ЄС та зросту ефективності.

Важливим досягненням є запровадження єдиної валюти, що дозволяє рухатися до такої інтеграційної мети, як створення спільного внутрішнього ринку ЄС, сприяє скороченню трансакційних витрат шляхом запровадження загальних правил та стандартів.

За своє існування ЄС приймав багато викликів, такі як: міжнародна фінансова криза, терористичні загрози, проблема біженців тощо. В подальшому

спільнота напрацьовуватиме абсолютно нові додаткові гарантії безпеки, задля досягнення власної стратегічної автономності.

1.2. Сучасна політична і економічна архітектура ЄС

Політика Європейського Союзу відрізняється від політики інших організацій та держав через унікальну структуру Європейського Союзу. ЄС має певні характеристики конфедерації, де органи окремих автономних регіонів мають право приймати закони. При цьому, на відміну від більшості держав, ЄС не контролює зовнішню, оборонну та податкову політику, хоч і накладає певні обмеження на ПДВ. Ці галузі повністю перебувають у руках держав-членів Європейського Союзу.

Конституційні принципи Європейського Союзу закріплені в його договорах. Ці документи надали ЄС більші повноваження та чіткіше визначили відносини між його інституціями. В угодах зазначено, що ЄС базується на представницькій демократії та принципах «поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та прав людини, включаючи права меншин» [81].

Держави ЄС зберігають повноваження, явно не передані Євросоюзу. У деяких аспектах ЄС має виняткову компетентність, що обмежує незалежність дій держав-членів. Якщо країни хочуть запровадити зміни, вони мають узгодити ці питання з допомогою інститутів ЄС, які впливають на зміну законів. В інших сферах ЄС відіграє допоміжну роль, а країни-члени мають свободу дій. Більшість компетентностей розділено між країнами, що означає, що держави можуть пропонувати нові закони лише тоді, коли ЄС не має на це права. Закони, розроблені державами-членами, можуть існувати за умови, що вони не перешкоджатимуть цілям ЄС. Різні компетентності застосовуються по-різному. Наприклад, у питаннях спільної зовнішньої та безпекової політики Парламент відіграє меншу роль, а Рада приймає рішення на підставі одностайності, а не

більшості.

Загальні інституції поєднують міжурядові та наднаціональні (подібні до федеральних) органи влади ЄС. Договори ЄС проголошують, що Союз заснований на представницькій демократії, а в Європейському парламенті відбуваються прямі вибори. Парламент разом із Радою утворюють законодавчий орган ЄС. Рада складається з урядів країн, таким чином надаючи органам влади ЄС міжурядовий характер. Закони пропонує Європейська комісія, яка призначається парламентом і радою та підзвітна їм, хоча вона має дуже мало виконавчих повноважень.

Хоча прямі вибори відбуваються кожні п'ять років, немає згуртованих політичних партій у національному розумінні. Натомість існують альянси ідеологічно пов'язаних партій, які засідають і голосують разом у Парламенті. Двома найбільшими партіями є Європейська народна партія (правоцентристська, переважно християнсько-демократична) і Партія європейських соціалістів (лівоцентристська, переважно соціал-демократична), причому перша утворює найбільшу групу в парламенті з 1999 р. Крім того, у європейській політиці існують «ліві» та «праві», існують розбіжності між тими, хто виступає «за» і «проти» європейської інтеграції (проєвропеїзм і євроскептицизм), що спричиняє постійну зміну природи ЄС.

Демократична легітимація Європейського Союзу базується на системі договорів. Рух до об'єднання вперше зафіксовано у Пакті Келлога-Бріана у 1928 р., що набув прихильників під час переговорів і взяв на себе ініціативу з інтеграції задля досягнення миру між великими державами. Після Другої світової війни європейське суспільство прагнуло назавжди припинити конфлікти між державами, розглядаючи суперництво між Францією та Німеччиною як найбільш тривожний приклад.

В дусі плану Маршалла, ці дві держави у 1951 р. підписали Паризький договір, заснувавши Європейське об'єднання вугілля та сталі. Відтоді Паризький договір, який зосереджувався на встановленні цін і конкуренції для цілей спільного ринку, був змінений. Правова основа Європейського Союзу

тепер базується на двох договорах: Римському договору (1958 р.) і Маастрихтському договору (1992 р.).

Різноманітні доповнення та модифікації договорів призвели до неоднорідності політики та планування, що сприяє громіздкості ЄС. Конституційну основу Європейського Союзу складають набори договорів, а не єдина хартія. Цю неоднозначність критики називають основною причиною «дефіциту демократії».

Сам ЄС є юридичною особою, що складається із ряду керівних установ, уповноважених угодами. Однак ці інституції не мають суверенітету, бо він належить урядам країн. Проте в тих сферах, де ЄС отримав повноваження, він має можливість ухвалювати закони, обов'язкові для країн-членів.

27 держав-членів надали повноваження інституціям ЄС. В обмін на це, державам-членам ЄС призначаються голоси у Раді, місця в Парламенті та посада Європейського комісара.

Внутрішній уряд держав-членів варіюється: президентські республіки, монархії, федерації тощо, однак усі члени повинні поважати Копенгагенські критерії демократичності, права людини та мати вільну ринкову економіку.

Деякі країни-члени знаходяться поза межами території ЄС. Наприклад, Єврозона складається лише з 20 (а не 27) членів, а Шенгенська угода наразі включає лише 23 члени ЄС.

Низка країн за межами ЄС також залучена до певних ініціатив Євросоюзу, таких як євро, Шенген, єдиний ринок або оборона [39; 62; 94]. Основними установами Європейського Союзу є Європейська Комісія, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу (Рада) та Європейський Парламент (рисунок 1.1).

Згідно з процедурою, Комісія представляє пропозиції Парламенту та Раді. Потім вони надсилають поправки до Ради, яка може прийняти текст із цими поправками або надіслати «спільну позицію». Цю пропозицію Парламент може схвалити або внести додаткові поправки.

Якщо Рада їх не затверджує, то створюється Погоджувальна комісія. Вона складається з членів Ради плюс рівної кількості членів Європарламенту, які

прагнуть узгодити спільну позицію.

Після того, як позиція погоджена, вона знову має бути затверджена абсолютною більшістю у Парламенті [78; 79].

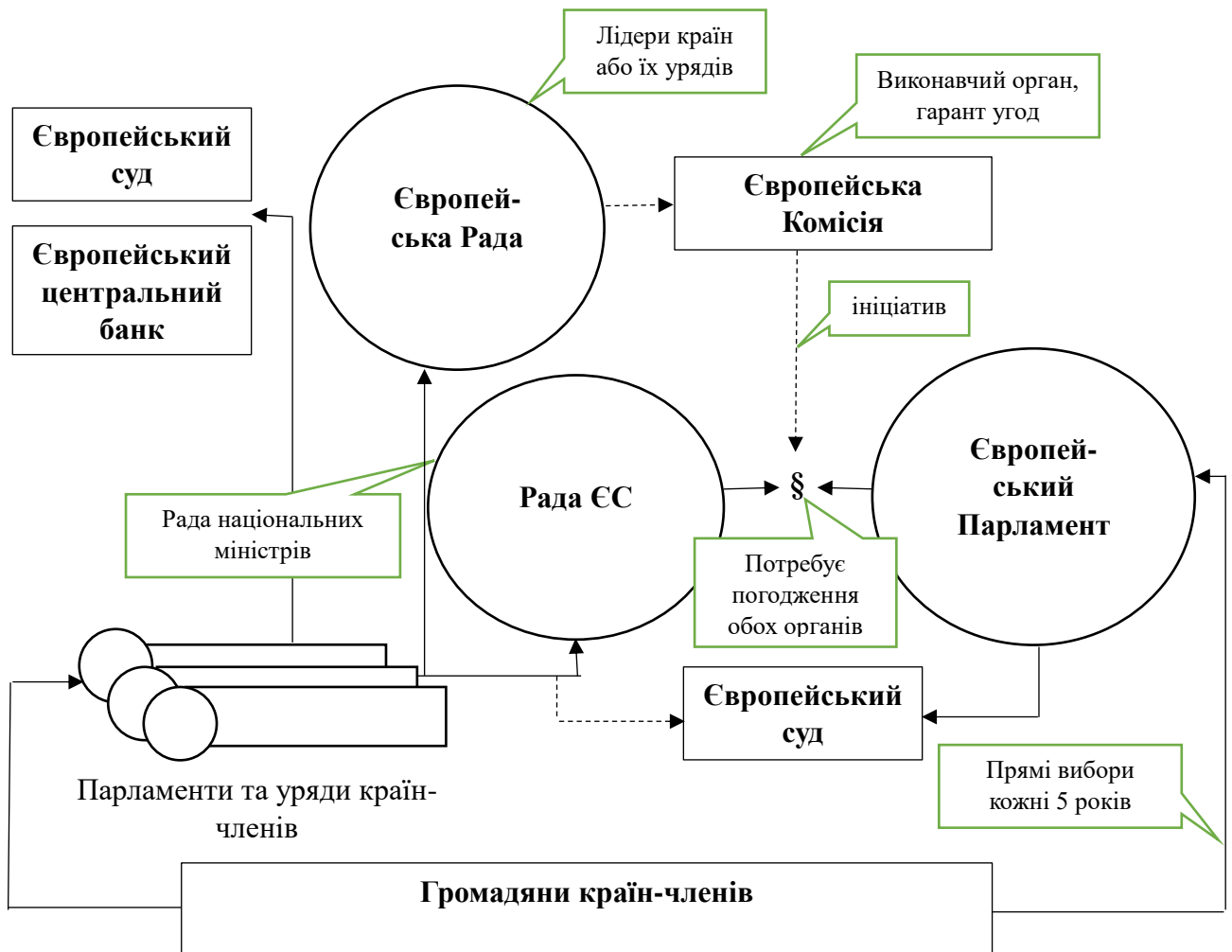

Рисунок 1.1– Політична архітектура Європейського Союзу

Джерело: [81]

Європейський Парламент поділяє із Радою законодавчі та бюджетні повноваження Союзу. Його 705 членів обираються кожні п'ять років загальним голосуванням і засідають відповідно до політичної приналежності. Він представляє усіх європейських громадян у законодавчому процесі ЄС, на відміну від Ради, яка представляє держави-члени. Парламент має повноваження щодо Комісії, яких немає у Ради [78]. З роками повноваження Парламенту суттєво розширилися, і майже в усіх сферах він тепер має рівні повноваження із Радою.

Європейська рада – це група голів держав або урядів країн-членів ЄС. Вона збирається чотири рази на рік, аби визначити політичний порядок денний Союзу та дати поштовх подальшій інтеграції. Президент Європейської Ради відповідає за головування та роботу установи в цілому [56].

Рада Європейського Союзу (неофіційно відома як Рада Міністрів або просто Рада) є органом, який має законодавчі та деякі обмежені виконавчі повноваження і, таким чином, є головним органом прийняття рішень Союзу. Її президент змінюється кожні шість місяців, кожен раз із іншої країни. Рада складається з двадцяти семи національних міністрів (по одному від країни). Проте Рада збирається в різному складі, залежно від порядку денного. Наприклад, якщо обговорюється сільське господарство, Рада буде складатися із національних міністрів сільського господарства. Вони представляють свої уряди та підзвітні своїм національним політичним системам. Голосування здійснюється або більшістю, або одногосно, причому голоси розподіляються відповідно до кількості населення [59].

Європейська комісія складається із представників (по одному) від кожної держави-члена. Наразі їх двадцять сім, але Комісія створена таким чином, аби бути незалежною від національних інтересів. Даний орган влади відповідає за розробку усіх законів Європейського Союзу та має монополію на законодавчу ініціативу. Він також займається повсякденним управлінням Союзом і має обов'язок підтримувати дію законів і договорів [60].

Комісію очолює Президент, якого призначає Рада і затверджує Парламент. Решта двадцять сім членів Комісії призначаються державами-членами за погодженням із Президентом, а їх портфелі розподіляються Президентом. Потім Рада затверджує цей список номінованих уповноважених. Прийняття складу Комісії Радою відбувається за правилами голосування кваліфікованою більшістю. Потім Європейський Парламент проводить співбесіди із комісарами та голосує за них. Після отримання схвалення від Парламенту, члени Комісії можуть заступити на свої посади [60]. Нинішній президент – Урсула фон дер Ляєн, була обрана у 2019 р.

Прямі вибори до Європейського парламенту відбуваються кожні п'ять років. Рада та Європейська Рада складаються з національно обраних або призначених офіційних осіб і, таким чином, несуть відповідальність згідно з національними процедурами. Комісія також не обирається прямим шляхом, хоча майбутні призначення Президента мають враховувати результати парламентських виборів.

Вибори до Парламенту проводяться шляхом загального голосування громадян країн ЄС, відповідно до національних обмежень (таких як вік і наявність судимості). Пропорційне представництво використовується в усіх парламентських сферах [114]. Члени Європейського парламенту також не можуть обиратися на національному рівні і обираються в національних або субнаціональних виборчих округах. Перші такі вибори відбулися в 1979 р., а останні – у 2019 р. На усіх виборах до Парламенту ЄС явка падала з 1979 р., за винятком 2019 р., коли вона зросла на 8 пунктів з 42,6% до 50,7%.

Політичні партії в державах-членах об'єднуються з партіями-однодумцями в інших державах у політичні партії на європейському рівні або європартії. Більшість національних партій є членами однієї з цих європартій, і наразі є 11 таких партій, що визнані та отримують фінансування від ЄС. Європартії поводяться та діють певною мірою як національні партії, але є більшими і висувають комплексні програми під час виборчих кампаній.

Європартії горизонтально присутні в усіх основних інституціях – Раді, Комісії, Парламенті – але найбільш активні через свої політичні групи у Парламенті. На початку кожного парламентського строку, більшість об'єднується з іншими партіями, аби сформувати політичну групу. Жодна партія ніколи не мала більшості в парламенті, однак це не має великого значення, оскільки партії не формують уряд. Зазвичай існує коаліція між двома основними партіями для обрання Президента Європейського Парламенту [48].

Головним дипломатом ЄС, якого іноді називають міністром закордонних справ, є Верховний представник Жозеп Боррель.

Договір про створення Конституції, яку зазвичай називають

Європейською конституцією, є міжнародним договором. Власне Конституція була відхилена Францією та Нідерландами, де проводилися референдуми [119], що змусило інші країни відкласти або призупинити процедури ратифікації. Наприкінці 2009 р. новий Договір про реформи був ратифікований усіма державами-членами Європейського Союзу і набув чинності 1 грудня 2009 р.

Розширення членства в Союзі є головним політичним питанням, оскільки існують розбіжності щодо того, наскільки блок має розширюватися. У той час як деякі бачать у ньому основний політичний інструмент, що сприяє розвитку Союзу, деякі побоюються надмірного навантаження та розбалансування Союзу [41]. Економіка Європейського Союзу є спільною для держав-членів ЄС. Це друга найбільша економіка у світі в номінальному вираженні після Сполучених Штатів і третя за розміром і паритетом купівельної спроможності після Китаю та США. ВВП Європейського Союзу оцінюється у 19,35 трильйонів доларів США (номінальний) у 2024 році [125] або 26,64 трильйонів доларів США, що становить приблизно одну шосту світової економіки [87]. Німеччина має найбільший національний ВВП серед усіх країн ЄС, за нею йдуть Франція та Італія. У 2022 р. видатки на соціальне забезпечення Європейського Союзу загалом становили 19,5% його ВВП [102].

Євро є другою за величиною резервною валютою та другою за обсягом торгівлі валютою у світі після долара США [19]. Євро використовується 20 з 27 членів, загалом це офіційна валюта у 26 країнах, в євроні та в шести інших європейських країнах (офіційно або де-факто).

Економіка Європейського Союзу складається із економік, заснованих на принципах вільного ринку, та передових соціальних моделях. Наприклад, вона включає внутрішній єдиний ринок із вільним рухом товарів, послуг, капіталу та робочої сили [50]. ВВП на душу населення у 2023 р. становив 56 970 доларів США [124] порівняно із 80 410 доларів США в Сполучених Штатах Америки, 52 120 доларів США у Японії та 28 800 доларів США у Китаї. Існують значні відмінності у ВВП на душу населення між державами-членами: від 106 372 доларів США в Люксембурзі до 23 169 доларів США в Болгарії. Європейський

Союз має більш рівний розподіл доходу, ніж у середньому по світу [52].

Інвестиції ЄС у зарубіжних країнах становлять 9,1 трильйона доларів США, тоді як іноземні інвестиції у ЄС становили 5,1 трильйона доларів США, що на сьогоднішній день є найвищим обсягом іноземних та внутрішніх інвестицій у світі [117]. Euronext є основною фондовою біржею Єврозони та четвертою у світі за ринковою капіталізацією [73]. Найбільшими торговельними партнерами Європейського Союзу є Китай, США, Велика Британія, Швейцарія, Туреччина, Японія, Норвегія, Південна Корея, Індія та Канада. У 2022 р. державний борг ЄС становив 83,5% ВВП, з розбіжностями між найнижчим показником в Естонії (18,5%) і найвищим у Греції (172,6%) [52].

Починаючи з 1999 р. в деяких країнах-членах ЄС (наразі 20 із 27) використовують євро як офіційну валюту. Решта (7 держав) продовжують використовувати власні валюти з можливістю приєднатися до зони євро пізніше. Євро є найпоширенішою валютою в ЄС.

ЄС має довгостроковий бюджет. Загальний бюджет на період 2021-2027 рр. становить 1,8 трильйона євро [36].

Єдиний європейський ринок, також відомий як європейський внутрішній ринок або європейський спільний ринок, складається з ринків 27 держав-членів ЄС. До нього також входять ринки Ісландії, Ліхтенштейну, Норвегії (через Угоду про Європейську економічну зону) та Швейцарії (через галузеві договори). Єдиний ринок прагне гарантувати вільний рух товарів, капіталу, послуг і людей, відомий під загальною назвою «чотири свободи» [110] за допомогою спільних правил і стандартів, яких усі держави-учасниці юридично зобов'язуються дотримуватися.

Будь-які потенційні кандидати на вступ до ЄС повинні погодитися на угоди про асоціацію з ЄС під час переговорів, які мають бути реалізовані до вступу. Крім того, через три окремі угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі з ЄС пострадянські країни Грузія, Молдова та Україна також отримали обмежений доступ до єдиного ринку в окремих секторах [109]. Туреччина має доступ до вільного руху деяких товарів через своє членство в

Митному союзу Європейського Союзу та Туреччини. Велика Британія вийшла з єдиного європейського ринку 31 грудня 2020 р. Між урядом Великої Британії та Європейською комісією було досягнуто домовленості щодо узгодження правил Північної Ірландії щодо товарів із єдиним європейським ринком, щоб зберегти відкритий кордон на острові Ірландія [20].

Таким чином, спільний ринок ЄС призначений для посилення конкуренції, спеціалізації праці та економії на масштабах, він дозволяє товарам і факторам виробництва переміщатися у сферу, де вони найбільше цінуються, таким чином підвищуючи ефективність розподілу ресурсів [49]. Він також призначений для стимулювання економічної інтеграції, за допомогою якої колись окремі економіки держав-членів стають інтегрованими в єдину загальноєвропейську економіку. Створення єдиного ринку є безперервним процесом, при цьому інтеграція сфери послуг все ще містить прогалини.

Митний союз Європейського Союзу усуває митні бар'єри між державами-членами та проводить спільну митну політику щодо зовнішніх країн з метою забезпечення нормальних умов конкуренції та усунення всіх обмежень фіскального характеру, здатних перешкоджати вільному руху товарів.

Аспекти митної зони ЄС поширюються на низку держав, що не є членами ЄС, таких як Андорра, Монако, Сан-Марино та Туреччина, згідно з окремими домовленостями. Велика Британія погодилася на угоду з Європейським Союзом 24 грудня 2020 р.

Висновки до розділу 1

Європейська інтеграція розвивалася нерівномірно, проте, існували періоди відхилення політики ЄС від назначеної мети, загрози існуванню об'єднання. Загалом же були отримані значні досягнення. Практично повністю реалізована ідея чотирьох свобод. Свобода руху капіталу сприяє оптимальному

розподілу ресурсів усередині ЄС та зросту ефективності. Важливим досягненням є запровадження єдиної валюти, що дозволяє рухатися до такої інтеграційної мети, як створення спільного внутрішнього ринку ЄС, сприяє скороченню трансакційних витрат шляхом запровадження загальних правил та стандартів.

За своє існування ЄС приймав багато викликів, такі як: міжнародна фінансова криза, терористичні загрози, проблема біженців тощо. В подальшому спільнота напрацьовуватиме абсолютно нові додаткові гарантії безпеки, задля досягнення власної стратегічної автономності.

Головними органами політичної влади Європейського Союзу є: Європейська Рада, Європейська Комісія, Європейський Парламент та Європейський Суд, які виконують законодавчі, виконавчі та судові функції. Щоправда, розподіл цих функцій між зазначеними органами влади є не зовсім аналогічним до владної структури типових держав.

Спільний ринок ЄС призначений для посилення конкуренції, спеціалізації праці та економії на масштабах, він дозволяє товарам і факторам виробництва переміщатися у сферу, де вони найбільше цінуються, таким чином підвищуючи ефективність розподілу ресурсів. Він також призначений для стимулювання економічної інтеграції, за допомогою якої колись окремі економіки держав-членів стають інтегрованими в єдину загальноєвропейську економіку. Створення єдиного ринку є безперервним процесом, при цьому інтеграція сфери послуг все ще містить прогалини.

Європейського Союзу має угоду про Митний союз, яка усуває митні бар'єри між державами-членами та проводить спільну митну політику щодо зовнішніх країн з метою забезпечення нормальних умов конкуренції та усунення всіх обмежень фіскального характеру, здатних перешкоджати вільному руху товарів. Режим митної зони ЄС також поширюються на низку держав, які не є членами ЄС (Андорра, Монако, Сан-Марино та Туреччина), згідно з окремими домовленостями. Великобританія після виходу із ЄС також погодилася на угоду з Європейським Союзом.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Особливості створення та розвитку спільного ринку Європейського Союзу

Єдиний ринок Європейського Союзу, який почав діяти з 1 січня 1993 р., має на меті перетворити усю Європу на «внутрішній ринок» для усіх підприємств, що працюють у ЄС. Розбудова єдиного ринку ще не завершена, у планах створення внутрішнього ринку енергії та єдиного цифрового ринку. Останньою із країн-членів до Європейського Союзу приєдналася Хорватія (у 2013 р.), а інші балканські країни, такі як Македонія та Боснія, мають приєднатися в наступні роки. Нові учасники отримують відкритий доступ до експортного ринку у понад 500 мільйонів людей, на який припадає 20% світового ВВП. На думку багатьох економістів, розширення ЄС приносить користь як новим, так і існуючим членам.

Єдиний ринок функціонує з моменту заснування ЄЕС і все ще розвивається та вдосконалюється. Підприємства, які працюють і конкурують на єдиному ринку, можуть вільно торгувати з усіма країнами-членами, а також завдяки посиленню власної конкурентоспроможності, збільшенню ефекту масштабу та покращенню доступу до ресурсів – здатні підвищувати власну ефективність і конкурентоспроможність у світі. Основні ознаки та переваги єдиного ринку Європейського Союзу відображені у таблиці 2.1.

Єдиний європейський ринок, як нова версія спільного ринку, є масштабним правовим і політичним проектом, створеним і підтримуваним задля покращення економічних показників Європи. Завдячуючи вільному переміщенню як сировини, так і кінцевої продукції на спільному великому ринку, європейські фірми мають більше можливостей щодо впровадження

інновацій та конкуренції, а таким чином – і економічного зростання [10].

Таблиця 2.1 – Основні ознаки та переваги єдиного ринку ЄС

Основні ознаки єдиного ринку	Переваги єдиного ринку для бізнесу	Переваги єдиного ринку для споживачів і працівників
Жодних бар'єрів для торгівлі між державами-членами. Це означає відсутність квот (кількісних обмежень) на імпорт і експорт.	Підвищення рівня попиту є результатом доступу до більшого ринку.	Збільшення достатку по мірі зростання обсягів торгівлі та конкуренції. Нижчі ціни означають вищий «реальний дохід», а зростання економічної активності призводить до збільшення зайнятості.
Відсутність мит (податків на імпорт та експорт) на товари та послуги, якими торгують на єдиному ринку.	Зниження витрат завдяки підвищенню економії на масштабі. Більші ринки призводять до більшого масштабу виробництва, що знижує середню вартість продукції	Збільшення споживчого вибору. Є доступ до всіх виробників і постачальників послуг. Наприклад, кредитів – які можуть бути дешевші в сусідній країні.
Вільна передача ресурсів з однієї країни в іншу. Ці ресурси включають капітал і працю.	Звільнення ринків капіталу. Підприємства матимуть доступ до найкращих угод щодо фінансування та залучення капіталу по всій Європі.	Більші можливості працевлаштування. Для тих, хто володіє «навичками, в яких зацікавлений ринок» – працевлаштування будь-де в Європі є доступним
Послідовне перенесення стандартів з одних країн до інших.	Кращий доступ роботодавців до ринків праці.	Конкурентне законодавство ЄС збільшило вибір і змусило знизити ціни.
Спільний зовнішній тариф на імпорт до ЄС.	Зростання добробуту в бідніших частинах єдиного ринку може стимулювати майбутній попит.	–
–	Законодавство про єдиний ринок дерегулювало ринки, розширивши можливості для виходу конкурентних підприємств на ці ринки.	–

Джерело: [111]

Єдиний ринок має значний позитивний вплив на європейський ВВП. Крім того, схоже, що цей ефект насамперед пов'язаний із вільним рухом товарів і капіталу – торговельні та інвестиційні потоки всередині ЄС значно зросли

після запровадження єдиного ринку.

У свою чергу, це призводить до посилення конкуренції, зростання кількості інновацій та різноманітності продукції, що сприяє зростанню та підвищенню добробуту [37] (рисунок 2.1).

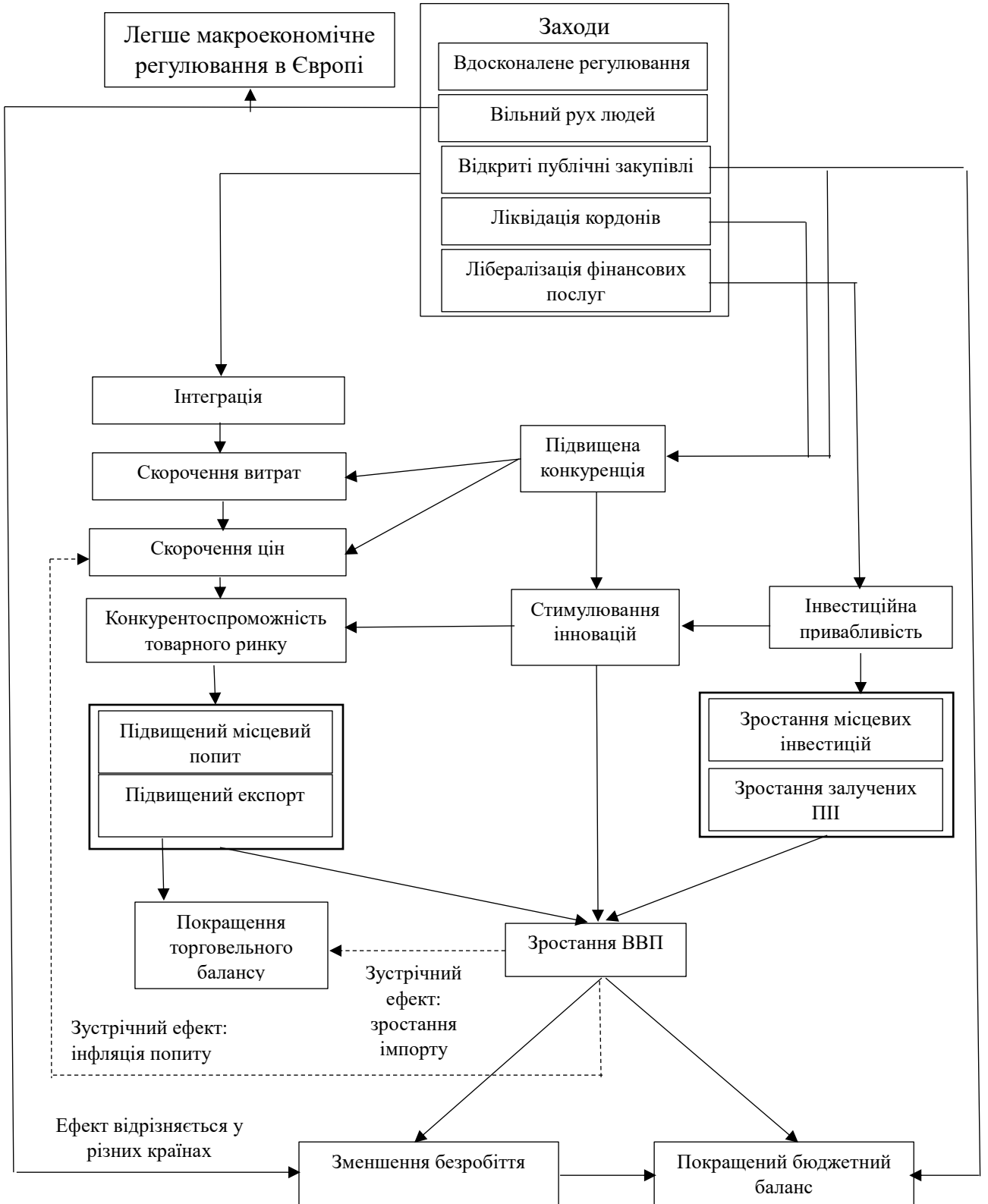

Рисунок 2.1– Механізм дії єдиного ринку Європейського Союзу

Джерело: [93]

Єдиний європейський ринок також відомий як європейський внутрішній ринок або європейський спільний ринок. Він складається переважно з 27 держав-членів Європейського Союзу. За деякими винятками, до нього також входять Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія (через Угоду про Європейську економічну зону) та Швейцарія (через галузеві договори). Єдиний ринок прагне гарантувати вільний рух товарів, капіталу, послуг і людей. Цей вільний рух відомий під загальною назвою «чотири свободи» [110]. Це досягається за допомогою спільних правил і стандартів, яких усі держави-учасниці юридично зобов'язуються дотримуватися.

Будь-які потенційні кандидати на вступ до ЄС повинні погодитися на угоди про асоціацію з ЄС під час переговорів, що мають бути реалізовані ще до вступу. Крім того, через три окремі угоди Про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) з ЄС, пострадянські країни: Грузія, Молдова та Україна – також отримали обмежений доступ до єдиного ринку в окремих секторах [109]. Туреччина має доступ до вільного руху деяких товарів через своє членство в Митному союзі Європейського Союзу та Туреччини [32]. Велика Британія вийшла з єдиного європейського ринку 31 грудня 2020 р. Між урядом Великої Британії та Європейською комісією було досягнуто домовленості щодо узгодження правил для Північної Ірландії щодо руху товарів в межах єдиного європейського ринку, аби зберегти відкритий кордон на острові Ірландія [20].

Ринок призначений для посилення конкуренції, спеціалізації праці та економії на масштабах, дозволяючи товарам і факторам виробництва переміщатися до сфер, де вони найбільше потрібні, таким чином підвищуючи ефективність перерозподілу ресурсів. Він також призначений для стимулювання економічної інтеграції, за допомогою якої колись окремі економіки держав-членів стають інтегрованими в єдину загальноєвропейську економіку [13]. Створення внутрішнього ринку (як цілого, єдиного ринку) є безперервним процесом, при цьому інтеграція сфери послуг все ще містить прогалини [28].

Згідно з оцінкою 2019 р., через єдиний ринок ВВП країн-членів у середньому на 9% вищий, ніж був би за наявності тарифних і нетарифних обмежень [120].

Однією з головних цілей Європейського економічного співтовариства, після його створення у 1957 р., був розвиток спільного ринку, що забезпечує вільний рух товарів, послуг, людей і капіталу. Вільне переміщення товарів було в принципі встановлено через Митний союз між його шістьма державами-членами.

Однак ЄЕС було важко запровадити єдиний ринок через відсутність сильних структур прийняття рішень. Через протекціоністське ставлення було важко замінити нематеріальні бар'єри взаємовизнаними стандартами та загальними правилами [49].

У 1980-х рр., коли економіка ЄЕС почала відставати від решти розвиненого світу, Маргарет Тетчер послала лорда Кокфілда до Комісії Делора, щоб взяти на себе ініціативу спроби відновити спільний ринок. Кокфілд написав і опублікував у 1985 р. Білу книгу, в якій визначив 300 заходів, що необхідно розглянути, аби завершити створення єдиного ринку [27]. Біла книга була добре сприйнята та призвела до ухвалення Єдиного європейського акту – договору, який реформував механізми прийняття рішень ЄЕС і встановив кінцевий термін до 31 грудня 1992 р. для завершення створення єдиного ринку. Зрештою, ринок був запущений 1 січня 1993 р. [42].

Новий підхід, започаткований Комісією Делора, поєднує позитивну та негативну інтеграцію, спираючись на мінімальну, а не на повну гармонізацію. Негативна інтеграція складається із заборон, накладених на держави-члени, які забороняють дискримінаційну поведінку та інші обмежувальні практики. Позитивна інтеграція полягає в наближенні законів і стандартів. Особливо важливим (і суперечливим) у цьому відношенні є прийняття гармонізаційного законодавства відповідно до статті 114 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС).

До 1992 р. близько 90% питань було вирішено [61], і того ж року Маастрихтська угода передбачила створення Економічного та валютного союзу

як наступного етапу інтеграції.

У 1997 р. Амстердамська угода скасувала фізичні бар'єри на внутрішньому ринку шляхом включення Шенгенської зони до компетенції ЄС. Шенгенська угода реалізує скасування прикордонного контролю між більшістю держав-членів, спільні правила щодо віз, а також поліцейську та судову співпрацю [64].

Офіційною метою Лісабонської угоди було створення внутрішнього ринку, який збалансував би економічне зростання та цінову стабільність, висококонкурентну соціальну ринкову економіку, спрямовану на повну зайнятість і соціальний прогрес, а також високий рівень захисту та покращення якості довілля, як і сприяння науково-технічному прогресу [118]. Однак навіть коли Лісабонська угода набула чинності у 2009 р., деякі сфери, що стосуються частин чотирьох свобод (рисунок 2.2), особливо у сфері послуг, ще не були повністю відкриті.

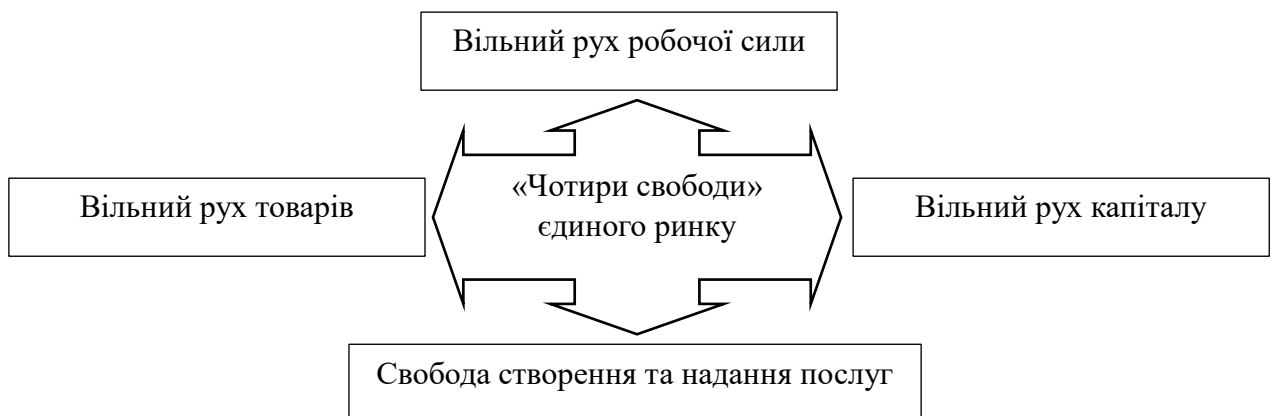

Рисунок 2.2 – «Чотири свободи» єдиного ринку

Джерело: складено автором

Митний союз Європейського Союзу усуває митні бар'єри між державами-членами та проводить спільну митну політику щодо зовнішніх країн з метою «забезпечення нормальних умов конкуренції та усунення всіх обмежень фіскального характеру, здатних перешкоджати вільному руху товарів в рамках Спільного ринку» [21].

Аспекти Митної зони ЄС поширюються на низку держав, що не є

членами ЄС, таких як Андорра, Монако, Сан-Марино та Туреччина, згідно з окремими домовленостями. Велика Британія погодила торгову угоду з Європейським Союзом 24 грудня 2020 р., яку 30 грудня 2020 р. підписав прем'єр-міністр Борис Джонсон.

Згідно з дією Єдиного європейського акту, митний прикордонний контроль між державами-членами було значною мірою скасовано. Фізичні перевірки імпорту та експорту були замінені в основному аудиторським контролем та аналізом ризиків.

Вільний рух товарів у межах Європейського Союзу забезпечується митним союзом і принципом недискримінації [22].

Капітал в межах ЄС може бути переведений у будь-якій кількості з однієї країни в іншу. Усі перекази в євро всередині ЄС вважаються внутрішніми платежами [86]. Це стосується всіх держав-членів ЄС, навіть тих, що не входять до єврозони, якщо транзакції здійснюються в євро [29]. Плата за операції із кредитними та дебетовими картками і зняття коштів у банкоматах в межах єврозони також стягується як внутрішня; однак паперові платіжні доручення, як і чеки, не були стандартизовані, тому вони все ще діють в межах своїх країн. ЄЦБ також створив клірингову систему TARGET для великих транзакцій у євро [106].

Станом на сьогодні, 20 держав-членів прийняли валюту євро, одна країна перебуває в процесі запровадження (Болгарія), одна – вирішила відмовитися (Данія), а 5 держав-членів відклали свій вступ, зокрема після кризи у Єврозоні.

У рамках створення інвестиційного плану для Європи та з метою більш тісної інтеграції ринків капіталу, у 2015 р. Комісія прийняла План дій щодо створення Союзу ринків капіталу (CMU), в якому вказано перелік ключових заходів для досягнення справжнього єдиного ринку для капіталу в Європі [121]. Політичний та економічний контекст ЄС вимагає сильних і конкурентних ринків капіталу для фінансування економіки ЄС. Проект CMU є політичним сигналом для зміцнення єдиного ринку як проекту всіх держав-членів, а не лише країн Єврозони [88].

Вільне пересування людей означає, що громадяни ЄС можуть вільно пересуватися між державами-членами з будь-якої причини (або без будь-якої причини) і можуть проживати в будь-якій країні-члені, яку вони оберуть, якщо вони не є надмірним тягарем для системи соціального забезпечення або громадської безпеки у обраній країні [54].

Ця свобода дозволяє громадянам країни-члена подорожувати, проживати та працювати (постійно чи тимчасово) в межах ЄС. Ідея, яка лежить в основі законодавства ЄС у цій сфері, полягає в тому, що до громадян інших держав-членів слід ставитися так само, як і до своїх громадян, і їх не можна дискримінувати.

Крім права на вільне пересування до роботи, ЄС дедалі більше прагне гарантувати права громадян, і права людини. Згідно зі статтею 20 ДФЄС, громадянство ЄС впливає з громадянства країни-члена. Стаття 21 надає загальні права на вільне пересування в ЄС і вільне проживання в межах, встановлених законодавством. Це стосується громадян та їхніх найближчих родичів. Це запускає чотири основні групи прав: 1) в'їжджати, виїжджати та повертатися без необґрунтованих обмежень, 2) проживати, не ставши необґрунтованим тягарем для соціальної допомоги, 3) голосувати на місцевих і європейських виборах та 4) право на ставлення, рівне як до громадян приймаючої країни, а також і на соціальну допомогу, але лише після 3 місяців проживання.

У межах Шенгенської зони 25 із 27 держав-членів ЄС (за винятком Кіпру та Ірландії) і чотири члени ЄАВТ (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія) скасували фізичні бар'єри на єдиному ринку, скасувавши прикордонний контроль. У 2015 р., у відповідь на кризу мігрантів на деяких внутрішніх кордонах, було тимчасово відновлено обмежений контроль.

Лише країни-члени ЄС є повноцінними складовими єдиного європейського ринку, тоді як деяким іншим країнам і територіям надано різний ступінь участі. Єдиний ринок було поширено на Ісландію, Ліхтенштейн і Норвегію через угоду про Європейську економічну зону і на Швейцарію через

галузеві двосторонні та багатосторонні угоди. До винятків, коли ці країни ЄАВТ не зв'язані законодавством ЄС, відносяться: [54]

- спільна сільськогосподарська політика та спільна рибальська політика (хоча угода про ЄЕЗ містить положення про торгівлю сільськогосподарською та рибною продукцією);
- митний союз;
- спільна торгова політика;
- спільна зовнішня політика та політика безпеки;
- сфера юстиції та внутрішніх справ (хоча кожна країна ЄАВТ є частиною Шенгенської зони);
- економічний і валютний союз (ЄВС).

Швейцарія, яка є членом ЄАВТ, але не є членом ЄЕЗ, бере участь у єдиному ринку за низкою винятків, як це визначено відносинами Швейцарія-Європейський Союз.

Туреччина бере участь у Митному союзі Європейського Союзу та Туреччини з 1995 р., що дозволяє їй брати участь у вільному русі товарів (але не сільського господарства чи послуг, і не людей) з ЄС [32].

Завдяки угоді про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) три пострадянські країни (Грузія, Молдова та Україна) отримали доступ до «чотирьох свобод» єдиного ринку ЄС: вільного руху товарів, послуг, капіталу і людей. Проте пересування людей здійснюється у формі безвізового режиму для короткострокових поїздок, тоді як пересування працівників залишається в компетенції держав-членів ЄС [109].

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії вийшло з Європейського Союзу наприкінці січня 2020 р. та залишило єдиний ринок у грудні 2020 р. Згідно з умовами Протоколу Північної Ірландії до угоди про вихід з ЄС, Північна Ірландія залишається приєднаною до єдиного європейського ринку обмеженим чином, щоб зберегти відкритий кордон на острові Ірландія. Це включає законодавство про санітарні та фітосанітарні стандарти ветеринарного контролю, правила сільськогосподарського

виробництва, ПДВ та акцизів щодо товарів, а також правила державної допомоги [20]. Протокол також запроваджує певний контроль над потоком товарів до Північної Ірландії з Великої Британії.

З 2015 р. Європейська комісія прагне побудувати єдиний енергетичний ринок для оборонної промисловості [43].

2 травня 2017 р. Європейська комісія оголосила про пакет заходів, спрямованих на покращення функціонування єдиного ринку в ЄС:

- єдиний цифровий шлюз на основі оновленого порталу «Ваша Європа», що пропонує розширений доступ до інформації, допоміжних послуг і онлайн-процедур у всьому ЄС [85];

- Інструмент отримання інформації про єдиний ринок [82];

- План дій SOLVIT (спрямований на зміцнення та покращення функціонування існуючої мережі SOLVIT).

Отже, створений на початку 1990х рр. єдиний ринок Європейського Союзу, досі перебуває у стані розбудови і розвитку. Єдиний європейський ринок є масштабним правовим і політичним проектом, створеним і підтримуваним задля покращення економічних показників Європи. Основними ознаками європейського єдиного ринку є вільна торгівля товарами і послугами (без митних обмежень і квот), вільне переміщення робочої сили, капіталу і засобів виробництва. Крім цього, єдиний ринок дозволяє вільне залучення фінансування підприємствами у будь-якій із країн-членів ЄС. Сукупно це призводить до скорочення виробничих витрат, зменшення цін і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності європейських товарів та послуг, а також – до зростання інвестиційної привабливості європейських підприємств.

Митний союз Європейського Союзу усуває митні бар'єри між державами-членами та проводить спільну митну політику щодо зовнішніх країн з метою забезпечення нормальних умов конкуренції та усунення всіх обмежень фіскального характеру, здатних перешкоджати вільному руху товарів в рамках Спільного ринку.

І все ж, через понад 20 років після «офіційного відкриття» єдиного

європейського ринку все ще існують бар'єри для торгівлі та вільного руху ресурсів у межах ЄС. На це є кілька причин:

- захист промисловості з політичних чи економічних причин. Протекціонізм все ще практикується в Європі. Уряди виплачують субсидії неекономічним і неконкурентоспроможним галузям;
- проблеми з гармонізацією стандартів. Гармонізація означає об'єднання різних стандартів, які існують у Європі. Це важке і складне завдання, яке посилюється тим, що країни борються за захист своїх національних інтересів;
- вартість відповідності євро стандартам. Для багатьох галузей промисловості спроби досягти узгоджених стандартів, встановлених Європою, потребують великих витрат.

2.2. Вплив міграційних процесів на економіку та демографію країн-членів ЄС

Європа стала головним епіцентром міжнародної міграції. Протягом значної частини ХХ століття кількість людей, які залишали Європу, була більшою, ніж кількість людей, які приїжджали. Однак, особливо протягом ХХІ століття, континент став основним пунктом призначення для міжнародної міграції. Багато іммігрантів, які приїжджають до Європи, мають наміри оселитися в країнах призначення; це різко контрастує, наприклад, з переважно тимчасовою трудовою міграцією між Південною Азією та багатими на нафту країнами Перської Затоки, яка є ще одним великим глобальним міграційним хабом. Імміграція стала ключовим демографічним компонентом у розвинених європейських країнах з низькою народжуваністю [57]. Очікується, що її значення для зміни чисельності населення зростатиме, оскільки природний приріст населення сповільнюється або навіть стає негативним у деяких країнах.

Зросло суспільне та політичне значення міграції. Динаміка міграції стала більш складною у взаємопов'язаному світі.

У 2020 р. приблизно 281 мільйон людей проживали за межами своєї країни народження, тобто 3,6% від загального населення світу. Ця кількість, визначена як глобальна кількість міжнародних мігрантів, майже вдвічі перевищує показники 1990 р. Глобальна маса міжнародних мігрантів включає не лише мігрантів, які переїжджають добровільно, але й 34 мільйони людей, переміщених через кордони – біженців та шукачів притулку.

Значення міграції як глобального явища зросло. Не лише в демографічному плані, а й як соціальна та політична проблема, яка обговорюється у Європі та в усьому світі. Війна в Україні спровокувала найбільше та найшвидше переміщення людей у сучасній Європі, станом на червень 2023 р. понад 6 мільйонів людей перемістилися до ЄС [105].

Населення ЄС стабільно зростає протягом останніх 50 років. Воно зросло на 92,3 мільйона осіб: з 354,5 мільйона в 1960 р. (враховуючи 27 нинішніх держав-членів) до 446,8 мільйона на 1 січня 2022 р.

Однак зростання населення сповільнилося в останні десятиліття та зупинилося під час пандемії COVID-19. Це сталося через зменшення кількості народжених, збільшення кількості смертей і нижче сальдо міграції. Прогнозується, що населення ЄС продовжуватиме зростати, але обмеженими темпами, до 2029 р., після чого воно почне повільно скорочуватись.

За прогнозами, низка держав-членів ЄС відчує скорочення населення вже в наступні роки. Наприклад, до 2030 р. це явище, ймовірно, торкнеться Болгарії, Греції, Хорватії, Італії, Латвії, Литви, Угорщини, та Румунії. Інші країни, навпаки, прогнозують зростання населення за той самий період. До них відносяться Данія, Ірландія, Кіпр, Люксембург, Мальта та Швеція.

Зменшення чисельності населення також значно відрізняється між регіонами всередині країни. У 2020 р. 199 регіонів (з 1166 регіонів) ЄС мали скорочення населення. У 2019 р. сільські регіони втрачали більше населення через природні зміни, і вони отримували менше людей через міграцію

порівняно з переважно міськими регіонами [113].

Населення сільських районів Європи вже в середньому старше за населення містечок і передмість. Деякі регіони східних і південних держав-членів навіть стикаються з обома проблемами: природне скорочення населення в поєднанні з чистим переміщенням із сільських регіонів. Крім того, молоді жінки частіше залишають сільські регіони, ніж молоді чоловіки. Ці демографічні тенденції поєднуються з відсутністю зв'язку, поганою інфраструктурою, проблемами продуктивності та низьким доступом до державних послуг, включаючи освіту та догляд, і вказують на меншу привабливість сільської місцевості як місця для життя та роботи.

Мобільність робочої сили є важливим механізмом адаптації на ринку праці Європейського Союзу. Люди мають чисельні причини для міграції. Як правило, у пошуках кращих економічних і соціальних можливостей, вони прагнуть мігрувати, аби накопичити капітал, у т.ч. знання, навички, компетенції, досвід, заощадження тощо.

Економічна та політична взаємозалежність, що характеризує сучасний світ, призводить до глобальних наслідків щодо імміграції. Хоча цей процес потрібно розглядати на європейському рівні, кожна країна має своє ставлення до даного питання.

Основними факторами, що приваблюють мігрантів до Європи, є: доступ до високоякісних послуг, економічне процвітання та політична стабільність у ЄС [35]. Іммігранти є доволі вразливими в ході їх економічної та соціальної інтеграції у приймаючі країни.

Вплив натуралізації є вищим для першого покоління іммігрантів в плані заробітків та стабільності роботи. Натуралізація відкриває іммігрантам доступ до робочих місць у державному секторі.

Роботодавці неохоче наймають іммігрантів, якщо знають, що вони перебувають в країні тимчасово. Крім того, заробітна плата може зростати зі збільшенням кількості років проживання в країні [126].

До найбільших іммігрантських спільнот Європейського Союзу належать

діаспори з України, Туреччини, Марокко, РФ, Алжиру, Індії, Китаю, Сирії, Албанії та Казахстану (рисунок 2.3).

У 2021 р. іммігранти з Європейського Союзу становили 3,31% від загального населення ЄС, тоді як громадяни країн, які не входять до ЄС, становили 4,22%.

Країни з найвищим рівнем мігрантів із ЄС у загальній чисельності населення – це Ірландія (8,9%), Бельгія (7,8%), Австрія (7,5%), Великобританія (5,5%) та Німеччина (4,8%) (рисунок 2.4).

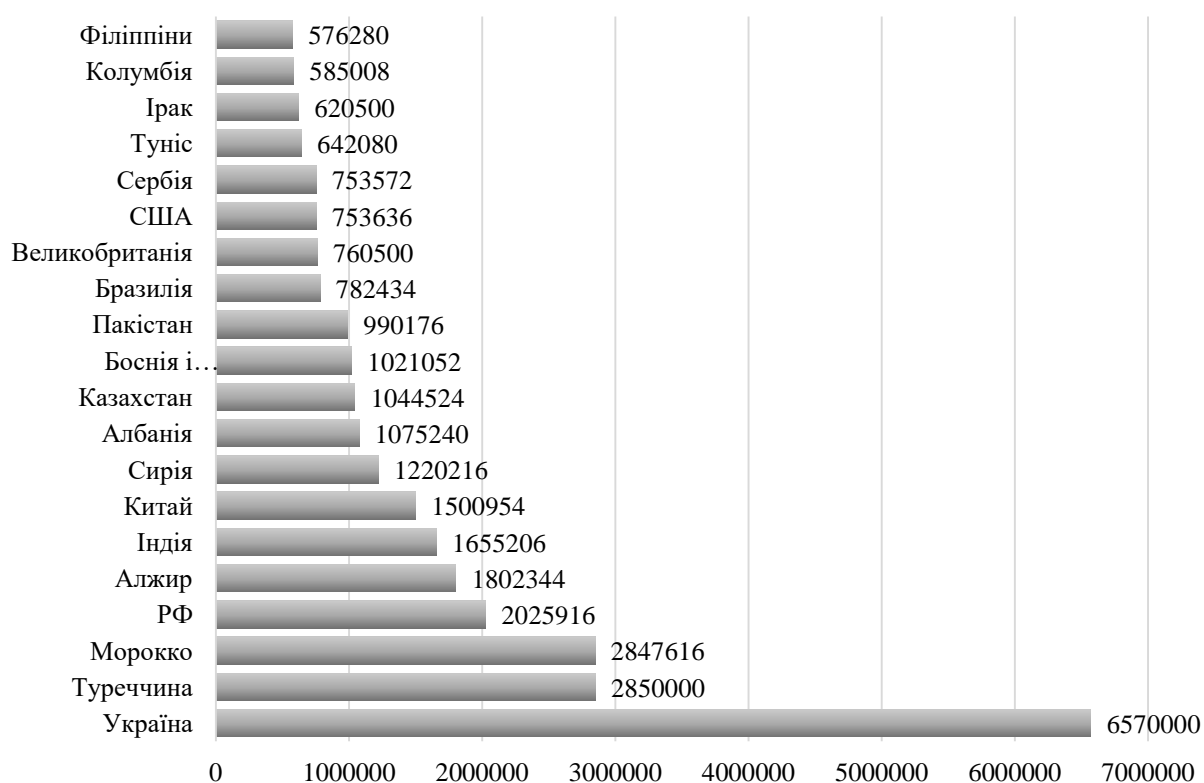

Рисунок 2.3 – Імміграція у Євросоюзі (осіб), 2024 р.

Джерело: [18]

Оскільки на країни Європейського Союзу припадає 44% загальної кількості іммігрантів ЄС, у 2021 р. їх там було близько 17 мільйонів.

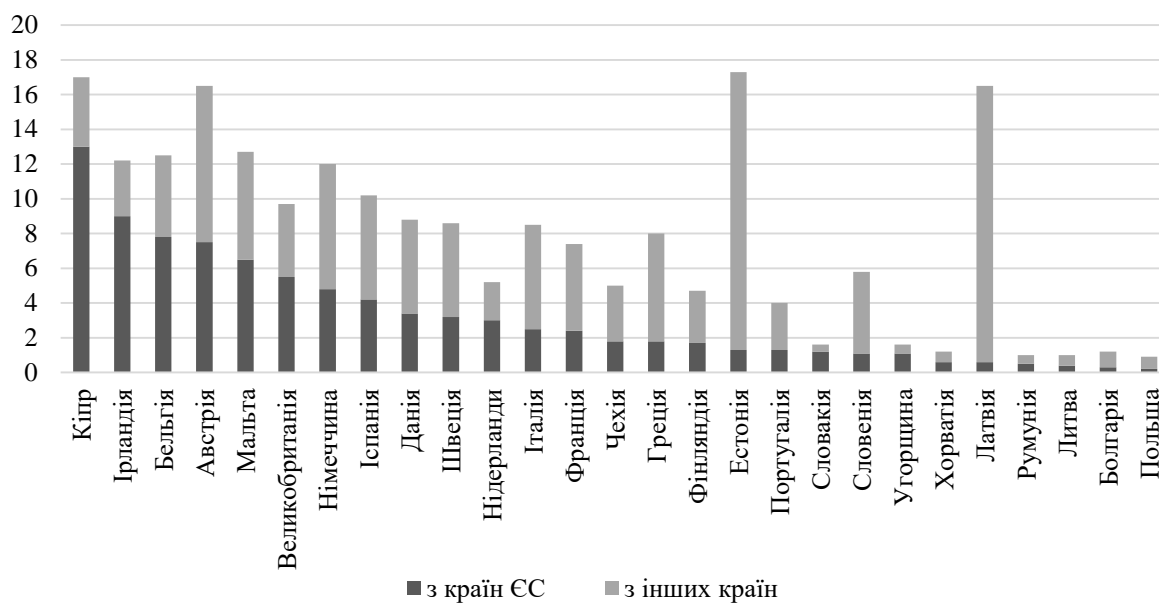

Рисунок 2.4 – Частка іммігрантів від загального населення країн ЄС (%), 2021 р.

Джерело: [51]

Іммігранти віддають перевагу країнам з високим рівнем розвитку та відносно низькою нерівністю розподілу доходів або щедрими системами соціального захисту (рисунок 2.5).

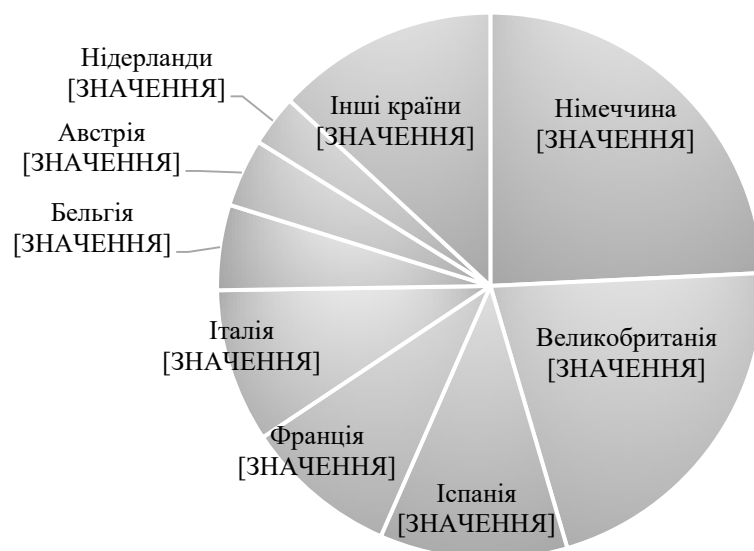

Рисунок 2.5 – Частка іммігрантів у населенні країн ЄС (%), 2021 р.

Джерело: [51]

Статистичні дані показують, що іммігрантів приваблюють країни з

відносно низьким рівнем бідності або соціальної ізоляції, але це не є єдиним аспектом вибору місця призначення. Таким чином, на країни з низьким рівнем бідності, такі як Бельгія чи Австрія (17,8% і 13,5% у 2021 р.), припадає менша частка мігрантів з ЄС порівняно з Великою Британією, Іспанією чи Італією, країнами з вищим рівнем бідності за той самий період (21%, 23,2% і 26,2%). Бідність можна вважати основною причиною міграції, якщо згадати про країни походження іммігрантів. Імміграція має значний позитивний вплив на зменшення рівню бідності в країнах походження мігрантів внаслідок їх грошових переказів додому, але дослідження показують, що імміграція також є ефективним рішенням для зменшення бідності і у приймаючих країнах. Це є результатом зваженої міграційної політики, коли запрошуюються іммігранти з певними демографічними чи освітніми характеристиками.

Імміграцію некваліфікованих працівників вважають явищем переважно останніх років. Уряди переважно намагаються залучити висококваліфікованих іммігрантів, оскільки вони платять вищі податки, мають менший ризик залишитися без роботи та створюють позитивні зовнішні ефекти у виробництві [53]. В межах Європейського Союзу, іммігранти з ЄС є високоосвіченими, порівняно з місцевим населенням.

Так, у 2021 р. 31,2% іммігрантів з ЄС мали вищу освіту, в порівнянні з середнім показником по ЄС, який становив лише 28% від загальної чисельності населення. При цьому, для іммігрантів з країн, які не входять до ЄС, ситуація є іншою, бо частка високоосвічених громадян там нижча, ніж у Євросоюзі.

Збільшення кількості іммігрантів може завдати шкоди населенню приймаючої країни, оскільки це може спричинити зниження заробітних плат через збільшення пропозиції робочої сили. Системи соціального захисту обтяжені великою кількістю безробітних або неактивних людей. Незважаючи на те, що іммігранти часто мають низькі доходи, їх рівень активності та зайнятості в середньому вищий, ніж у громадян приймаючих країн, а це означає, що навантаження на системи соціального забезпечення не збільшується суттєво через імміграцію [98].

За останні роки кількість громадян третіх країн, які проживають у ЄС, зросла. Згідно із даними Євростату за 2023 р., понад 22 мільйони громадян третіх країн проживають у 27 державах-членах ЄС та Великобританії. Для багатьох держав-членів це явище неминуче породжує низку соціальних, політичних та економічних міркувань. Одним із головних міркувань для політиків і громадської думки є те, чи вносять мігранти свою «справедливу» частку в систему податків і соціального забезпечення приймаючої країни. Побоювання щодо зловживань системою соціального забезпечення є поширеними серед європейських громадян, як і побоювання, що європейські системи соціального забезпечення можуть приманювати мігрантів, які залежать від соціального забезпечення. Ці занепокоєння настільки глибокі, що вони затьмарюють навіть занепокоєння щодо впливу імміграції на ринок праці в оцінці громадської думки, і урядам їх важко ігнорувати.

Міграція може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки та бюджету приймаючих країн. З одного боку, зростаюча кількість мігрантів найпродуктивнішого віку може допомогти полегшити фінансовий тягар, який старіння населення накладає на пенсійні системи багатьох держав-членів ЄС. З іншого боку, мігранти можуть бути тягарем через витрати, пов'язані з їх інтеграцією [77].

Останніми роками більшість європейських країн спостерігають збільшення частки іноземних громадян у загальній чисельності населення. У 2022 р. Євростат зареєстрував 40 мільйонів людей, які народилися за межами ЄС і проживали в одній із 27 країн-членів та Великій Британії, а також 22,4 мільйона людей, народжених у країнах-членах ЄС, відмінних від країни їхнього проживання. Люксембург є країною з найвищою часткою населення, народженого в іншому місці, що відповідає 47% від загальної чисельності населення. У цьому рейтингу за Люксембургом йдуть: Кіпр (21% населення народжено за кордоном), а також Мальта та Австрія, (частки іноземного населення становлять 20% та 19,2% відповідно). Найнижчу частку іноземного населення спостерігаємо в країнах Центральної та Східної Європи: у

Словаччині, Польщі, Болгарії та Румунії менше 4% населення народилося за кордоном. Ірландія, Кіпр, Люксембург, Угорщина та Словаччина є єдиними країнами-членами Євросоюзу, де «європейських мігрантів» більше, ніж мігрантів з інших країн [69].

Що стосується основних показників функціонування ринку праці, то згідно з даними Євростату, у 2022 р. 80% мігрантів всередині ЄС були активними на ринку праці, тоді як цей відсоток знизився до 71,5% для мігрантів з інших країн ЄС. Рівень безробіття демонструє частково іншу історію, згідно з яким корінні жителі мають найнижчий рівень (6,1%), за ними йдуть мігранти всередині ЄС (7,5%) та мігранти з інших країн ЄС, чий рівень безробіття в Союзі досягає 12,5%. Як на рівень безробіття, так і на рівень активності значною мірою впливає демографічна структура.

Насправді лише 62,6% корінних мешканців є працездатними, порівняно з 71,4% мігрантів всередині ЄС і аж 81,7% мігрантів з інших країн. Різна демографічна структура безпосередньо впливає на показники активності і на тип соціальних виплат для різних категорій мігрантів. Пенсійні виплати отримуватимуть переважно місцеві мешканці, тоді як порівняно висока частка мігрантів з-за меж ЄС отримуватиме допомогу по безробіттю, а мігранти всередині ЄС є групою, яка менш залежить від соціальної допомоги через їх високий рівень активності та низький рівень безробіття [26].

Загалом мігранти вносять стільки ж податків, скільки й отримують пільг, тобто чистий фіскальний вплив імміграції мінімальний. Цей фіскальний вплив залежить від характеристик мігрантів, причому молоді, працюючі, висококваліфіковані мігранти часто становлять значні чисті прибутки для приймаючих держав [101].

Мігранти з країн, які не входять до ЄС, іноді зображуються як навантаження на державні фінанси та загроза системам соціального забезпечення приймаючих країн. Проте, якщо взяти до уваги відмінності у віковій структурі, статі, складі сім'ї та освітньому рівні цих двох груп, дослідження показують, що в більшості країн іммігранти отримують соціальні

виплати так само часто, як і місцеві мешканці.

У короткостроковій перспективі біженці та шукачі притулку являють собою чистий фіскальний тягар із високими соціальними витратами та низьким рівнем зайнятості [101].

Різні країни Європи мають свій підхід до масової міграції.

Після того, як річна чиста міграція досягла рекорду в 745 000 у 2022 р., британський уряд оголосив про плани скоротити кількість мігрантів. Нещодавно у Франції точилися бурхливі дебати навколо законопроекту, який робить правила для мігрантів жорсткішими [89].

Німеччина також прагне переглянути свою міграційну політику після того, як у 2023 р. вона отримала найбільшу кількість заяв про надання притулку, не зважаючи на те, що від мігрантів у трудовому секторі вона в цілому отримує вигоду. У випадку з Німеччиною, наприклад, падіння економіки призвело до ситуації, за якої експерти вважають, що країні знадобиться 1,5 мільйони іммігрантів щороку, аби зберегти обсяги робочої сили. На відміну від більшості інших держав, Німеччина зберігає свою гнучку політику щодо залучення іноземної робочої сили.

Італія спостерігає сплеск «морських мігрантів» і планує наразі побудувати два міграційних центри в Албанії, аби приймати до 36000 мігрантів на рік. Іспанії також доведеться переглянути контури своєї міграційної політики після отримання рекордних 13000 мігрантів через політичні потрясіння в Африці [89].

З припливом такої ж кількості мігрантів на рік, багато європейських країн переглядають свою міграційну політику, враховуючи політичний тиск і потенційні конфлікти з власними громадянами.

Страх перед іммігрантами дехто сприймає як загрозу соціальній згуртованості та національній ідентичності. І навпаки, у деяких країнах за останнє десятиліття відбулася зміна парадигми: іммігрантів стали сприймати як актив для національних ринків праці та системи соціального забезпечення, що сприяє економічному розвитку.

Залучення мігрантів до таких галузей, як охорона здоров'я, будівництво, сільське господарство та логістика, може призвести до зростання прибутковості, зменшення економічної напруги.

Згідно з нещодавнім звітом Frontex, кількість незаконних перетинів кордону на зовнішніх кордонах ЄС у 2023 р. досягла приблизно 380000. Цей приплив призвів до транскордонних злочинів, таких як фальсифікація документів, торгівля людьми та контрабанда незаконних товарів і зброї [89].

Програми інтеграції мігрантів, такі як культурна орієнтація та мовні тренінги, можуть створювати навантаження на державні бюджети, оскільки витрати спочатку несе саме приймаюча країна.

Збільшення міграції може призвести до високого попиту на житло в будівельному секторі, що призведе до підвищення цін на нерухомість і орендної плати. Ці причинно-наслідкові зв'язки не лише вплинуть на життя мігрантів, але й матимуть серйозні наслідки для місцевих мешканців.

Таким чином, найважливішими причинами міжнародної міграції у Європі є зв'язки з існуючими етнічними діаспорами, відмінності в доходах та економічних можливостях у різних країнах, різні рівні соціальної та гуманітарної безпеки. Конфлікти є значним джерелом переміщення як всередині, так і за межами ЄС. Російська агресія в Україні спровокувала найбільше та найшвидше переміщення людей у Європі з часів Другої світової війни.

Мобільність молодих людей часто призводить до серйозних змін демографічної структури в окремих країнах. Деякі регіони завдяки їй процвітають, тоді як інші – навпаки відстають. Ці зміни можуть призводити до значних відмінностей у демографічній структурі країн ЄС.

Демографічні відмінності здатні погіршувати економічну та соціальну стабільність країн Європи. Деякі, переважно сільські та менш розвинені, регіони ЄС переживають прискорене скорочення населення працездатного віку та відстають у розвитку [1].

Відповідно, існуючі міграційні та загалом демографічні виклики, ставлять

перед урядами європейських країн та Європейського Союзу в цілому гостру необхідність у перегляді міграційної політики.

Висновки до розділу 2

Створений на початку 1990х рр. єдиний ринок Європейського Союзу, досі перебуває у стані розбудови і розвитку. Єдиний європейський ринок є масштабним правовим і політичним проектом, створеним і підтримуваним задля покращення економічних показників Європи. Основними ознаками європейського єдиного ринку є вільна торгівля товарами і послугами (без митних обмежень і квот), вільне переміщення робочої сили, капіталу і засобів виробництва. Крім цього, єдиний ринок дозволяє вільне залучення фінансування підприємствами у будь-якій із країн-членів ЄС. Сукупно це призводить до скорочення виробничих витрат, зменшення цін і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності європейських товарів та послуг, а також – до зростання інвестиційної привабливості європейських підприємств.

Митний союз Європейського Союзу усуває митні бар'єри між державами-членами та проводить спільну митну політику щодо зовнішніх країн з метою забезпечення нормальних умов конкуренції та усунення всіх обмежень фіскального характеру, здатних перешкоджати вільному руху товарів в рамках Спільного ринку.

І все ж, через понад 20 років після «офіційного відкриття» єдиного європейського ринку все ще існують бар'єри для торгівлі та вільного руху ресурсів у межах ЄС. На це є кілька причин:

- Захист промисловості з політичних чи економічних причин. Протекціонізм все ще практикується в Європі. Уряди виплачують субсидії неекономічним і неконкурентоспроможним галузям.

- Проблеми з гармонізацією стандартів. Гармонізація означає

об'єднання різних стандартів, які існують у Європі. Це важке і складне завдання, яке посилюється тим, що країни борються за захист своїх національних інтересів.

– Вартість відповідності євро стандартам. Для багатьох галузей промисловості спроби досягти узгоджених стандартів, встановлених Європою, потребують великих витрат.

Ефективно працюючий єдиний ринок Європейського Союзу, забезпечує стабільний економічний ріст, а отже – і постійно зростаючу потребу в робочій силі. В свою чергу, це зумовлює стійку тенденцію до збільшення обсягів імміграції до країн Європи. Найважливішими причинами міжнародної міграції у Європі є зв'язки з існуючими етнічними діаспорами, відмінності в доходах та економічних можливостях у різних країнах, різні рівні соціальної та гуманітарної безпеки. Конфлікти є значним джерелом переміщення як всередині, так і за межами ЄС. Російська агресія в Україні спровокувала найбільше та найшвидше переміщення людей у Європі з часів Другої світової війни.

Мобільність молодих людей часто призводить до серйозних змін демографічної структури в окремих країнах. Деякі регіони завдяки їй процвітають, тоді як інші – навпаки відстають. Ці зміни можуть призводити до значних відмінностей у демографічній структурі країн ЄС.

Демографічні відмінності здатні погіршувати економічну та соціальну стабільність країн Європи. Деякі, переважно сільські та менш розвинені, регіони ЄС переживають прискорене скорочення населення працездатного віку та відстають у розвитку. Відповідно, існуючі міграційні та загалом демографічні виклики, ставлять перед урядами європейських країн та Європейського Союзу в цілому гостру необхідність у перегляді міграційної політики.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗШИРЕННЯ ЄС

3.1. Переваги і недоліки подальшого розширення Європейського Союзу

Європейський Союз довів, що є оплотом демократії, політичної стабільності та безпеки на континенті з моменту свого заснування. В інтересах Союзу поширити ці переваги на більшу частину Європи. Для країн-кандидатів це означає підтримку їх іще молодих демократій та гарантії безпеки. Нині ЄС є глобальним гравцем, вплив якого можна відчутти по всьому світу.

З приєднанням десяти нових держав 1 травня 2004 р. та Болгарії та Румунії 1 січня 2007 р., Європейський Союз став найбільшим у світі єдиним ринком, де проживає 500 мільйонів людей. Економічний успіх інтеграційної політики відчутний: країни-кандидати розвиваються і стають важливими економічними партнерами. Загалом торгівля ЄС із державами Центральної та Східної Європи зросла в чотири рази з 1989 р. Особливу користь від цього має Німеччина. Сьогодні німецькі компанії продають у країнах-кандидатах більше, ніж у США та Канаді разом узятих. Чим більше країни Центральної та Східної Європи адаптуються економічно та структурно, щоб привести свої системи у відповідність до Європейського Союзу, тим кращими є можливості для внутрішнього європейського ринку.

Фінансова допомога для вступу, яку надає Європейський Союз, сприяє оживленню економіки Центральної та Східної Європи. Попит на імпорт зростає, особливо попит на імпорт товарів із сусідніх держав на заході.

Зростання експорту до країн-кандидатів поживляє економічне зростання у країнах-членах ЄС і створює там робочі місця. Наприклад, внутрішній валовий продукт лише Німеччини та Австрії завдяки розширенню

Євросоюзу зростає приблизно на 0,5% на рік.

Покращується позиція ЄС серед глобальних конкурентів. З'являються додаткові напрямки торгівлі з експортерами та імпортерами з третіх країн. Прийняття законодавства ЄС робить країни-кандидати більш привабливими для інвесторів. Це має позитивний вплив як на старих, так і на нових членів Європейського Союзу: більші інвестиції та збільшення капітальних операцій прискорюють економічне зростання та забезпечують робочі місця в країнах-кандидатах.

Запровадження екологічних стандартів ЄС прискорює модернізацію виробництва в країнах Центральної та Східної Європи.

Європейська інтеграція сприяє зміцненню опору організованим та міжнародній злочинності: боротьбі з незаконним обігом наркотиків і торгівлі людьми, а також тероризму, відмиванню грошей і фінансовим злочинам.

Політика надання притулку та прийому біженців також стандартизується.

За підтримки держав ЄС, недоліки у правоохоронній сфері та зокрема у правосудді держав-кандидатів поступово виправляються [107].

23 липня 2022 р. Європейський Союз оголосив Україну та Молдову кандидатами у члени ЄС, збільшивши кількість таких держав до семи, поряд із Туреччиною (з 1999 р.), Північною Македонією (з 2006 р.), Чорногорією (з 2010 р.), Сербією (з 2012 р.) та Албанією (з 2014 р.). Боснія і Герцеговина стала останнім доповненням у грудні 2022 р.

У листопаді 2023 р. Європейська Комісія подала звіт про прогрес щодо цих країн-кандидатів, а Франція і Німеччина спільно опублікували звіт із рекомендаціями щодо реформування ЄС задля забезпечення розширення. 14 грудня ЄС погодився на офіційні відкриті переговори про вступ із Україною, тоді як Комісія також рекомендувала переговори з Молдовою та надання Грузії статусу кандидата.

Євросоюз, втративши одного зі своїх економічно найсильніших і найпотужніших у військовому відношенні членів (Сполучене Королівство), має намір включити вісім нових членів, усі з яких мають економіки, розвинені

набагато нижче, ніж середній рівень по ЄС, значні потреби в допомозі, переважно слабкі збройні сили та глибокі культурні і соціальні відмінності. Деяким із них безпосередньо загрожує ядерна наддержава. Таким чином, Брюссель стикається із перспективою мати близько 35 членів приблизно до 2040 р.

Заявки на вступ подали Грузія та Косово. Останню не визнають п'ять нинішніх членів ЄС, тож постане питання про те, де пролягатимуть кордони союзу. У 1987 р. було відхилено заявку Марокко на тій підставі, що дана країна не є частиною Європи. Те саме дехто стверджує і про Грузію.

Чотири європейські країни відмовилися від членства у ЄС: Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Великобританія. Якщо хтось із них змінить свою позицію, то буде зустрінутий із розпростертими обіймами. У довгостроковій перспективі ЄС може мати від 33 до 39 членів [15].

У процесі розширення ЄС вірогідно зустрінеється із п'ятьма основними проблемами:

1. час: швидкість проти надійності;
2. безпека: національні прерогативи проти геополітичних і фінансових імперативів щодо об'єднання ресурсів;
3. фінанси: неоднорідність проти єдності цілей та функціонування інституцій;
4. прийняття рішень: різноманітність інтересів проти здатності діяти рішуче та узгоджено;
5. народна підтримка: збереження союзу проти зменшення підтримки громадян.

Розглянемо ці проблемні аспекти детальніше на прикладах очікуваних проблем як України, так і інших країн-потенційних-членів.

Оскільки існування України як держави під загрозою, час має вирішальне значення. Членство в ЄС передбачає, що Україна залишається незалежною, прозахідною державою [4]. Поразка Києва була б невдачею для ЄС. Переговори про вступ не можна затягувати, адже даний кандидат може просто припинити

існування до того, як стане членом.

Підготовка до членства вимагає часу. Швеції та Фінляндії знадобилося два роки, а Іспанії та Португалії, що вийшли з диктатури, вісім. Для України, яка раніше була частиною тоталітарного Радянського Союзу та має небагато традицій у демократичних інститутах і верховенстві права, цей процес, ймовірно, триватиме ще довше. Здійснити необхідні реформи досить важко і в мирний час; під час війни це майже неможливо.

Більшість країн-членів ЄС мають політичні партії, які, здається, що сповідують рішучий євроскептицизм і набирають силу після Brexit.

Чи зможе Україна виконати Копенгагенські критерії до 2030 року і якщо не вдасться – і війна з Росією затягнеться на роки, то членство України, Туреччини та Сербії – це не лише питання відповідності цих країн необхідним критеріям; домінують геополітичні інтереси та інтереси безпеки.

Євросоюз стоїть перед дилемою. Якщо він наполягатиме на повній відповідності вимогам до членства, блок може втратити унікальну історичну можливість. Але якщо він закриватиме очі на серйозні недоліки – ризикує взятися за невіршені та, можливо, нерозв'язні проблеми.

Щодо безпеки та зовнішньої політики, то якою б не була форма майбутнього Європейського Союзу, він повинен буде надавати більше уваги аспектам безпеки. У випадку з Україною, членство в ЄС немислиме без попереднього членства в НАТО, оскільки сам блок не має можливостей гарантувати оборону України. Але наскільки розширений ЄС може розраховувати на непохитну підтримку Сполучених Штатів? Оскільки США повертаються до Тихого океану, Північна Атлантика втрачає свій беззаперечний пріоритет.

Попередні спроби ЄС переозброїтись не мали успіху. Сили швидкого реагування так і не були створені. Бойові групи були оголошені боєздатними в 2005 р., але жодного разу не вводилися в дію. Підсилення обороноздатності Європи залишилося на папері, як і дві стратегії безпеки 2003 та 2016 рр.

Великі надії покладалися на концепцію постійного структурованого

співробітництва у сфері безпеки. Але найбільш амбітні проекти між Німеччиною та Францією (FACS, MGCS) реалізуються повільно. Залишається невизначеним, чи будуть вони коли-небудь створювати оперативні системи оборони, і коли це буде.

Кризи в Україні та на Близькому Сході продемонстрували важливість безпілотників, ППО, надійної розвідки та ефективного особового складу. Система оборони ЄС має шанс на ефективний розвиток. Для цього потрібна активна участь Норвегії, Великої Британії та, можливо, Туреччини.

Спільна зовнішня політика та політика безпеки досягли незначного прогресу після засідання Європейської ради в Кельні в 1999 р. ЄС не обговорює більшість важливих міжнародних питань. Його учасники насилу знаходять спільну лінію щодо Китаю, вони розділилися через Близький Схід і очевидні розбіжності у ставленні до Росії, Сербії та Туреччини. Без сильного лідерства та стратегічної мети ЄС не досягне стратегічної автономії.

Щодо фінансової інтеграції, зараз ЄС витрачає близько 40% своїх фінансових ресурсів на інтеграцію та регіональний розвиток, ще 40% – на сільське господарство і менше 1% на безпеку та оборону. Усі країни-кандидати значно відстають від середнього показника ВВП на душу населення у ЄС, але значно переважають середні європейські показники щодо розміру своїх сільськогосподарських секторів.

Окрім економічних розбіжностей, існують тривожні розбіжності у сфері верховенства права. Індекс корупції Transparency International (де 100 – дуже прозора, а 0 – дуже корумпована) для нинішніх членів ЄС коливається від 90 (Данія) до 42 (Угорщина). Усі країни-кандидати, окрім Чорногорії, є нижчими за цей показник – навіть позаду таких держав, як Ботсвана (60) і Гана (43), а також Кот-д'Івуар (37) і Казахстан (36) (таблиця 3.1).

Навіть найнижчий ВВП на душу населення в ЄС, у Болгарії, вдвічі перевищує показник найбільш просунутої країни-кандидата. Економічний обсяг виробництва України та Молдови становить приблизно аналогічного показника Болгарії. Брюссель зобов'язується фінансово підтримувати членів, які відстають

від середнього рівня ЄС. Таким чином, усі кандидати мали б право на великі дотації, залишаючи Союзу три рівно неприємні опції: збільшення внесків від нинішніх членів (багато з яких перетворилися б із чистих бенефіціарів на донорів); припинення підтримки поточних бенефіціарів (Польщі та Угорщини); або перегляду лімітів та обсягів діючих програм підтримки. За нинішніх умов, Україна, наприклад, могла б отримати близько 20 % загального європейського бюджету допомоги.

Таблиця 3.1 – Відмінності у показниках економічного розвитку і корупції між ЄС та країнами-кандидатами у членство, 2023 р.

Країна	ВВП, млрд. дол. США	ВВП на душу населення, дол. США	Населення, млн.	Частка с/г сектору у ВВП, %	Індекс корупції (макс. 100)	Місце у світі за індексом корупції (1 = мінімальна)
ЄС	16000	45800	450	1,6	90-42	1-72
Чорногорія	6	9500	0,6	6,3	45	65
Косово	10	5600	1,8	~8	41	85
Північна Македонія	14	6500	2	9	40	84
Молдова	14	5200	2,6	8	39	91
Туреччина	820	10000	85	6,5	36	101
Сербія	65	11000	7	7	36	101
Албанія	18	6500	3	18	36	101
Боснія та Герцеговина	28	7100	3,2	4,8	34	110
Україна	160	~6500	43	10	33	116
Усі кандидати	1135 (разом)	9000 (в середн.)	148,2 (разом)	9 (в середн.)	39 (в середн.)	98 (в середн.)

Джерело: [25]

У той час як Чорногорія чи Молдова є невеликими країнами (разом – менше 4 мільйонів мешканців), Україна має достатньо чисельне населення – понад 35 мільйонів, нарівні з Іспанією чи Польщею. Вона також має величезний сільськогосподарський сектор, що постачає 12% світової пшениці, понад 30% світового насіння олійних культур і значну частку світових поставок кукурудзи, ячменю, овочів і фруктів. Приватну власність на сільськогосподарські землі вдалося повністю запровадити лише у 2020 р. За підрахунками експертів, Україна могла б легко збільшити сільськогосподарське виробництво в чотири рази за умови повернення миру та впровадження сучасних методів

вирощування.

За таких обставин Україна може витіснити з ринку членів ЄС [6], що наразі отримують найбільші прибутки від Спільної аграрної політики (САП). Якщо Польща та Угорщина вже зараз, під час війни, блокують вантажівки із зерном з України, як вони відреагують, коли Україна отримає всі переваги САП та вільного переміщення товарів? Не кажучи вже про Францію, головного бенефіціара САП протягом останніх 60 років. Відповідно, європейську аграрну політику доведеться фундаментально доопрацьовувати.

Без агресії Росії, розмова про членство України в ЄС навряд чи проходила всерйоз. ЄС планує прийняти спустошену війною країну, яку до війни сам вважав малопридатною для членства. Якщо підтримка України зі сторони США зменшиться, Євросоюз має розуміти, що тягар збереження України ляже на його плечі.

Якби усі вісім кандидатів приєдналися до ЄС (що мало імовірно для Туреччини за режиму Реджепа Тайіпа Ердогана), населення Союзу збільшилося б з нинішніх 450 мільйонів до десь між 500 і 590 мільйонами. Рішення, що приймаються у ЄС нині кваліфікованою більшістю голосів, сьогодні потребують 55% «за», що репрезентує 65% населення ЄС. Зі збільшенням кількості країн-членів до 35, цей поріг прийняття рішень становитиме 20 держав, що представляють 325 мільйонів людей (або, з Туреччиною, 385 мільйонів).

Економічно обмежені члени ЄС все ще мають незначну блокуючу меншість, навіть якщо вихід Великої Британії послабив їхні позиції. У Раді з представниками понад 30 країн-членів, менш розвинені країни матимуть структурну більшість. В такому разі три великі члени ЄС (Німеччина, Франція та Італія) зможуть застосувати право вето, лише діючи в унісон. Розширення, ймовірно, розширить існуючі розбіжності між сучасними країнами-членами, оскільки на них дуже по-різному вплине приєднання України. Німецька та польська промисловість, ймовірно, виграє від дешевої робочої сили та сприятливих інвестиційних можливостей, тоді як французьке, польське та

угорське сільське господарство зіткнеться з серйозною конкуренцією.

ЄС або доведеться відкласти плани щодо розширення сфери застосування кваліфікованої більшості голосів, або переглянути порогові значення, якщо члени-донори хочуть уникнути домінування членів-реципієнтів.

Європейська Комісія із 35 єврокомісарами була б нереальною, а це означає, що традиційне правило «одна країна-один комісар» мало б бути переглянутим. Але це, в свою чергу, призведе до того, що деякі країни-члени втратять прямий доступ до найважливішого органу прийняття рішень у ЄС.

Наразі солідарність з Україною у Європі є величезною. Кожне розширення ЄС виявилось корисним для всіх його членів, хоч і різною мірою. Тепер виглядає, що швидке прийняття нинішніх кандидатів створить величезний тягар для ресурсів ЄС. Чи будуть платники податків у державах ЄС готові скеровувати величезні трансферти до нових держав-членів, якщо їхня економіка зазнає невдачі? Чи продовжуватиметься підтримка захисту України від Росії, коли європейські громадяни відчують реальну вартість українського вступу до ЄС? Деякі члени, ймовірно, зіткнуться з багатовимірною дилемою – вибором між зростанням витрат на оборону, адаптацію до кліматичних змін, соціальними проблемами та підтримкою нових членів ЄС – з одного боку, та ослабленням економічної і фіскальної бази – з іншого.

Більшість країн-членів ЄС мають сильні євроскептичні політичні партії, які, здається, набирають популярності після Brexit. У Німеччині AfD, схоже, судилося стати другою за силою партією (сьогодні опитування дають їй понад 20% голосів, випереджаючи SPD, Greens і FDP). Один з ідеологів партії нещодавно проголосив, що «цей Євросоюз має померти, аби жила справжня Європа!» Наступні президентські вибори у Франції, які відбудуться у 2027 р., стануть випробуванням на міцність для партії «Національне об'єднання» Марін Ле Пен, яка посіла друге місце в останніх двох голосуваннях. Оскільки президент Еммануель Макрон не матиме права на третій термін, вона представлятиме знайоме та привабливе обличчя для багатьох виборців, особливо якщо соціальна напруга зростатиме.

У Швеції, Фінляндії та навіть у Нідерландах критика ЄС є поширеною. У квітні 2016 р. населення Нідерландів проголосувало проти договору про асоціацію з Україною (61% «проти», 38% «за», явка 32%). Зрештою, парламент Нідерландів ратифікував Договір після того, як уряд пояснив, що він не передбачатиме жодної військової чи фінансової допомоги Україні; п'ять років потому ці слова були перекреслені подіями. Недавній тріумф Герта Вілдерса на виборах є похмурою ознакою «правого дрейфу».

Усі ці виклики ставлять ЄС перед потрібною дилемою. Євросоюз може прискоритися і прийняти Україну (та кількох інших кандидатів) до 2030 р. після погодження нового договору, фундаментального перегляду своєї фінансової та сільськогосподарської політики та прийняття незавершених реформ у деяких кандидатів.

Цей варіант передбачає, що їх членство в НАТО набувається одночасно з членством у ЄС або передує йому. Враховуючи проблеми, що супроводжували набуття членства в НАТО Швецією, цей сценарій виглядає малоімовірним. Можливо, це – найкращий варіант для союзу, але його ймовірність не більше 20%.

Другим, менш позитивним варіантом розвитку подій було б повторення сценарію із Туреччиною. Переговори про вступ розпочалися б лише для того, щоб заплутатися у безлічі суперечок.

Встановлені строки вийшли б, а опозиція деяких членів ЄС проти вступу України виявилася б непохитною. В такому разі, Україна отримає «привілейовану асоціацію», але не повноправне членство. На даний момент це здається найбільш ймовірним результатом, близько 60%.

Альтернативним варіантом, з імовірністю близько 20% або й більше, було б набуття Україною членства, нав'язаного геополітичною ситуацією неохочим урядам і ще більш неохочій громадськості.

Строки набуття членства будуть дотримані, але більшість реформ в Україні та ЄС залишаться незавершеними. Київ може спричинити серйозні трансформації у Європі, поглинувши левову частку бюджету ЄС і створивши

новий міграційний тиск.

Деякі існуючі члени ЄС почуватимуться біднішими, а не багатшими після такого розширення. Це може розпалити невдоволення щодо Євросоюзу і привести до перемоги на виборах євроскептичні партії, які будуть прагнути вийти із ЄС або принаймні скоротити його повноваження. ЄС може задихнутися, приєднавши занадто багато занадто швидко [15].

Таким чином, переваги для торгівлі та інвестицій для понад 500 мільйонів людей у 25 більш ніж 30 країнах є очевидними. Приєднання ряду країн Східної та Південної Європи, забезпечує європейцям більший і диверсифікований внутрішній ринок із зростаючою купівельною спроможністю та добре освіченою робочою силою.

Прийняття євро сприяє ще більшій інтеграції торгівлі шляхом усунення ризику обмінних курсів, зниження операційних витрат і сприяння більшій прозорості цін та конкуренції. Досвід нинішніх членів Єврозони наразі свідчить, що торговельні вигоди від єдиної валюти підвищують їх економічні результати приблизно на 10%.

Один з напрямків європейської економічної інтеграції (вільний рух робочої сили) був дещо загальмований. Більшість країн-членів, побоюючись потенційних проблем, вирішили захистити власні ринки праці.

Європа може також суттєво вигравати від фінансової інтеграції з кінцевою метою створити загальноєвропейський ринок капіталу.

Прямі іноземні інвестиції є найпотужнішим інструментом інтеграції. За деякими підрахунками, ПІІ між старими та новими учасниками Союзу можуть зрости аж на 70% [83].

Фінансова інтеграція може суттєво пришвидшити економічний розвиток нових країн-членів, у тому числі через впровадження там нових фінансових інструментів та послуг. Посилення конкуренції та ефект масштабу має зменшити маржу кредитування, знизити посередницькі витрати та сприяти ефективнішому розподілу коштів. Перспективи розширення ЄС на схід за участю, передусім, України, Молдови і Грузії ніколи не були більш

реалістичними. Незважаючи на низку пов'язаних ризиків, є вагоміші аргументи на користь того, що приєднання зазначених країн до Євросоюзу принесе більше користі, ніж проблем.

3.2. Перспективи української євроінтеграції

Приєднання України до Європейського Союзу значною мірою залежатиме від того, як і коли закінчиться війна з Росією і почнеться післявоєнна відбудова, а також від того, як ЄС вирішить питання управління, безпеки, міграції, торгівлі, інвестицій, енергетичного переходу, декарбонізації і бюджетування.

Процес розширення ЄС, імовірно, співпаде з післявоєнною відбудовою України, посилюючи вплив Євросоюзу на її інституційний розвиток. Українські правлячі еліти будуть змушені дотримуватись критеріїв вступу, якими ЄС буде прагнути скористатися задля розбудови в Україні ефективної економіки та державних установ, зокрема через зменшення можливостей для корупції. Це буде потребувати чіткого дотримання стандартів верховенства права та фундаментальних європейських цінностей.

Перед ЄС також постане задача щодо розробки програм допомоги українському уряду впоратися з післявоєнними зовнішніми та внутрішніми безпековими викликами, наприклад – із великою кількістю зброї в обігу, і заохочення українських біженців повернутися додому, оскільки вони будуть вкрай необхідні для реалізації відновлення.

Частина європейського фінансування, яке виділятиметься Україні, звісно повернеться назад до ЄС через європейські компанії, що братимуть участь у проектах з відновлення України. Таким чином, вступ України до ЄС покращить європейський ВВП через торгівлю, міграцію та прямі іноземні інвестиції, підвищуючи зайнятість, виробництво та податкові надходження.

Історія розширення Євросоюзу демонструє, що найсильнішою мотивацією для складних реформ є гарантований і передбачуваний процес вступу, заснований на реформах, які таким чином винагороджуються. І Україна,

і ЄС виграють від цієї поступової інтеграції. Це продемонструє українській громадськості відчутні переваги переходу на європейські стандарти, а також залучить Україну до таких сфер, як енергетичне співробітництво та декарбонізація.

Процес вступу України до Європейського Союзу розпочався у безпрецедентних умовах повномасштабної війни та пов'язаних із нею збитків і людських втрат. Євросоюз продемонстрував свою рішучість інтегрувати постраждалу від війни країну, швидко схваливши її заявку на членство та надавши статус кандидата у червні 2022 р. Згодом, у грудні 2023 р., Європейська Рада вирішила розпочати переговори з Україною про вступ, але лише після того, як Україна завершить подальші реформи щодо встановлення верховенства права та ефективного врядування [46]. Війна ускладнює процес вступу, але Україна може поступово працювати над виконанням умов.

До війни Україна поглибила свої економічні зв'язки з ЄС через Угоду про асоціацію, включаючи поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка набула чинності у 2017 р. Найбільший прогрес інтеграція мала у сфері торгівлі товарами, яка зараз здебільшого є вільною, хоча деякі відмінності між правилами та процедурами зберігаються. Дія решти мит ЄС була тимчасово призупинена після вторгнення Росії в Україну.

Імміграція з України вже була предметом двосторонніх угод до війни, тоді як активація Директиви ЄС про тимчасовий захист (2001/55/ЄС) у березні 2022 р. дала українським громадянам право на проживання, роботу, вільне пересування та інші права в ЄС. З 6,5 млн. зареєстрованих українських біженців, 4,3 млн. отримали такий захист. Їх прийняття відбувалося достатньо поступово і широко підтримувалося населенням країн Євросоюзу.

Проте виконати критерії членства у ЄС для України буде складно. Навіть перед війною ефективність державного управління в Україні виглядала гіршою, ніж в інших посткомуністичних країнах Центральної та Східної Європи, коли вони починали процес вступу до ЄС. У 2023 р.

Україна мала дуже низький рейтинг за показниками ефективності

управління, маючи нижчі бали, ніж усі, крім однієї, з десяти нинішніх країн-кандидатів на вступ до ЄС. Україна також отримала набагато гірші результати, ніж будь-яка країна ЄС (рисунок 3.1).

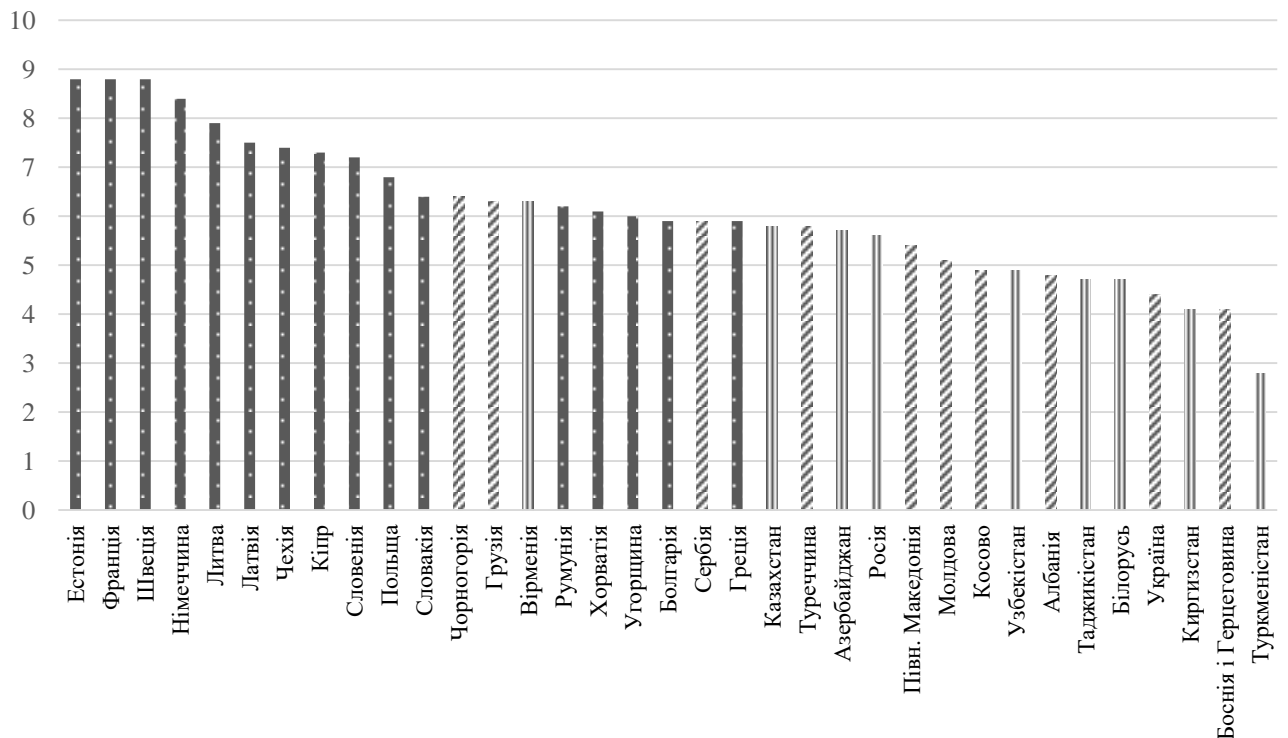

Рисунок 3.1 – Ефективність державного управління в європейських та пост-радянських країнах (к-т від 0 до 10), 2023 р.

Джерело: [16]

Таким чином, під час війни Україна стикається із проблемою досягнення глибоких інституційних змін, зокрема в політичному врядуванні, конституційному балансі влади, судовій системі, верховенстві права, децентралізації, зменшенні впливу олігархів і боротьбі з корупцією. Розширення є потужним і успішним інструментом сприяння таким змінам, що приносить користь як країні-кандидату, так і ЄС.

Попередні розширення ЄС містять уроки, що допоможуть Україні набути членства і повинні бути відображені в стратегії адаптації ЄС до розширення. Це також необхідно, щоб не поставити в не вигідне становище країни Західних Балкан, яким було обіцяно членство в ЄС два десятиліття тому, хоча лише одна з них наразі приєдналася. Наприклад, політично спірна реформа поліції в Боснії

та Герцеговині була проведена лише тоді, коли вона була визначена як умова для лібералізації візового режиму. Також, дозвіл на вступ до ЄС із деякими прогалинами у відповідності критеріям вступу, водночас накладаючи вимоги після вступу, мав неоднозначні результати у випадках Болгарії та Румунії. Для двох країн було створено механізм сприяння та моніторингу прогресу в різних питаннях верховенства права та управління. Відповідність Румунії критеріям вступу була значно кращою, ніж у Болгарії. Кращі показники Румунії здебільшого були результатом успішної внутрішньої інституційної розбудови, зокрема сильних антикорупційних інституцій.

Поетапна або поступова інтеграція може стати ефективним способом залучення України до політики ЄС за допомогою малих і великих кроків, деякі з яких будуть помітні населенню. План розширення ЄС для Західних Балкан від листопада 2023 р. перерахував кілька кроків, зокрема доступ до єдиної платіжної зони в євро, скасування плати за роумінг і геоблокування, спрощення автомобільних перевезень, а також інтеграцію та декарбонізацію енергетичних ринків. Поступова інтеграція в політику ЄС показала б українцям переваги прийняття європейських стандартів і норм у період найвищої мотивації та мобілізації ресурсів. Крім того, це виведе відносини України з ЄС за межі Угоди про асоціацію та ПВЗВТ, що допоможе інтенсифікувати торговельні та інвестиційні зв'язки [31].

Президент Європейської Ради Шарль Мішель разом з групою французьких і німецьких експертів запропонували 2030 р. як дату наступного розширення.

Процес вступу України, заснований на заслугах, не завдасть шкоди країнам-кандидатам із Західних Балкан і може стимулювати там також процеси реформ. Фактично, геополітичний поштовх до інтеграції України вже активізував процес розширення з боку ЄС і змусив політичних лідерів країн Західних Балкан замислитися над тим, як їм не відставати від України.

Реконструкція має передбачати не лише фізичне відновлення України, а й розбудову нового суспільно-політичного договору з кращим державним

управлінням, як це сталося у Західній Європі після Другої світової війни за допомогою плану Маршалла. Милованов і Роланд запропонували створити Агенцію реконструкції України та європейської інтеграції, завданням якої було б координувати відбудову України та допомагати їй реформувати її інституції відповідно до нормативно-правових актів ЄС [14].

Існують два основні правові варіанти для покращення спроможності розширеного Євросоюзу боротися з порушеннями верховенства права та цінностей.

По-перше, ЄС міг би створити нові інституції, такі як Об'єднана палата вищих судів і трибуналів країн ЄС для усунення загроз незалежності національних судових систем, а також новий офіс для забезпечення прозорості та чесності для боротьби з корупцією. Однак погодження змін договору може виявитися неможливим ані між 27 урядами, ані в процесі національних ратифікацій, як це сталося, коли конституційний договір було відхилено на референдумах у 2005 р.

Альтернативним шляхом досягнення інституційних реформ для захисту верховенства права та запобігання нецільовому використанню коштів ЄС було б включити ці реформи до договору про приєднання, який ЄС підпише з Україною. Договори про приєднання – це міжурядові угоди, які мають силу первинного закону в ЄС [112], тому їх можна використовувати для інституціоналізації важливих змін. Це був би швидший і менш політично складний метод, ніж повторний перегляд договору з ЄС, якщо Союз схоче запровадити потужні санкції, зокрема призупинити право голосу країни-члена або заморозити її доступ до коштів з бюджету ЄС та інших механізмів фінансування.

Однак усі договори про приєднання мають бути погоджені одноголосно всіма діючими членами, а потім ратифіковані всіма національними парламентами та Європейським парламентом. Це означає, що деякі сторони, які можуть заперечувати використання механізму обумовленості верховенства права до моменту завершення переговорів про вступ, повинні погодитися. Тому

політична життєздатність цього методу залежатиме від того, які партії будуть при владі в країнах ЄС, коли Союз завершить переговори з Україною щодо вступу, і від того, чи зможуть уряди та їхні парламенти одноставно погодитися на такі санкції на той момент.

Хоча реформа інституційної структури ЄС була б бажаною, відсутність прогресу в ній не повинна блокувати розширення, якщо можна знайти адекватне рішення, аби принаймні нові члени дотримувалися фундаментальних принципів ЄС після свого вступу.

В Україні війна змусила мобілізувати велику частину населення та дала багато зброї в руки громадян. Потрібні будуть значні зусилля, аби повернути зброю державі на надійне зберігання та запобігти її використанню для внутрішньої злочинної діяльності чи продажу на міжнародних ринках у навколишньому регіоні. Експертні дослідження нелегальної торгівлі зброєю показують, що наразі не спостерігається істотного відтоку зброї з українського конфлікту, хоча даних насправді мало. У незаконній торгівлі зброєю в Європі домінують поставки з колишньої Югославії, незважаючи на зростання внутрішнього ринку зброї в самій Україні з 2014 р.

Однак найбільший ризик розповсюдження зброї виникне, коли бойові дії припиняться. Війни на Балканах у 1990-х рр. призвели до появи в обігу близько шести мільйонів одиниць стрілецької зброї, які використовувалися під час терористичних нападів у Європі. ЄС повинен буде надати значну підтримку під час остаточного процесу демобілізації, аби гарантувати, що українська влада збереже контроль над запасами зброї та забезпечить ефективну амністію і програми викупу зброї.

Взаємодія між НАТО та ЄС у сфері безпеки та оборони матиме вирішальне значення. Якщо Україна приєднається до НАТО до вступу в ЄС, тоді політичні дебати щодо жорсткого захисту від майбутньої російської агресії, ймовірно, перемістяться до Північноатлантичної ради, хоча ЄС залишатиметься зосередженим на боротьбі із гібридними загрозами, дезінформацією та прихованими каналами впливу, а також на співпраці у сфері оборонних

закупівель.

Членство України в ЄС суттєво підвищило б військові та безпекові можливості Союзу. Після вступу Україна матиме одну з найбільших армій у Європі із свіжим досвідом протистояння зовнішній агресії, боротьби з тероризмом, кібератаками, кампаніями з дезінформації та іншими формами сучасної війни. Вона також матиме велику оборонну промисловість. До війни Україна вже брала участь у кількох міжнародних військових заходах, зокрема в Іраку, Афганістані та миротворчих місіях ООН.

У період після вступу загальні безпекові пріоритети ЄС значною мірою визначатимуться плином війни та умовами її завершення. Обставини будуть дуже різними, залежно від того, наскільки безпечними будуть українські кордони та захищеним суверенітет, а також який режим при владі буде в Росії. На ставлення до Росії як в Україні, так і в нинішніх країнах-членах Євросоюзу також впливатиме те, чи можливо буде належним чином відреагувати на здійснені окупантом воєнні злочини та компенсувати наслідки його дій через відновлення справедливості та примирення.

Навіть за найкращих обставин, розширеному Євросоюзу доведеться керувати значно довшим зовнішнім кордоном із Росією та Білоруссю. До анексії Росією частини України в 2014 р., українсько-російський кордон становив 1974 км, тоді як кордон з Білоруссю – 1084 км. Україна також має протяжність морського кордону з Чорним морем – 1300 км. ЄС повинен буде підсилити свої можливості, аби допомогти Україні керувати тим, що стане зовнішніми кордонами Союзу, наприклад, розширивши мандат свого прикордонного агентства FRONTEX.

Близько 15% українського населення виїхали з України після початку повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2024 р. Три чверті цих людей зареєстровані для отримання тимчасового захисту в ЄС. Ключове питання полягає в тому, чи залишаться біженці в ЄС назавжди, чи повернуться в Україну після закінчення війни. А для тих, хто залишиться: чи приєднаються до них члени родин, які зараз перебувають в Україні. Друге важливе питання – це

очікувана імміграція з України до нинішнього ЄС після того, як на українських працівників пошириться можливість вільного пересування робочої сили.

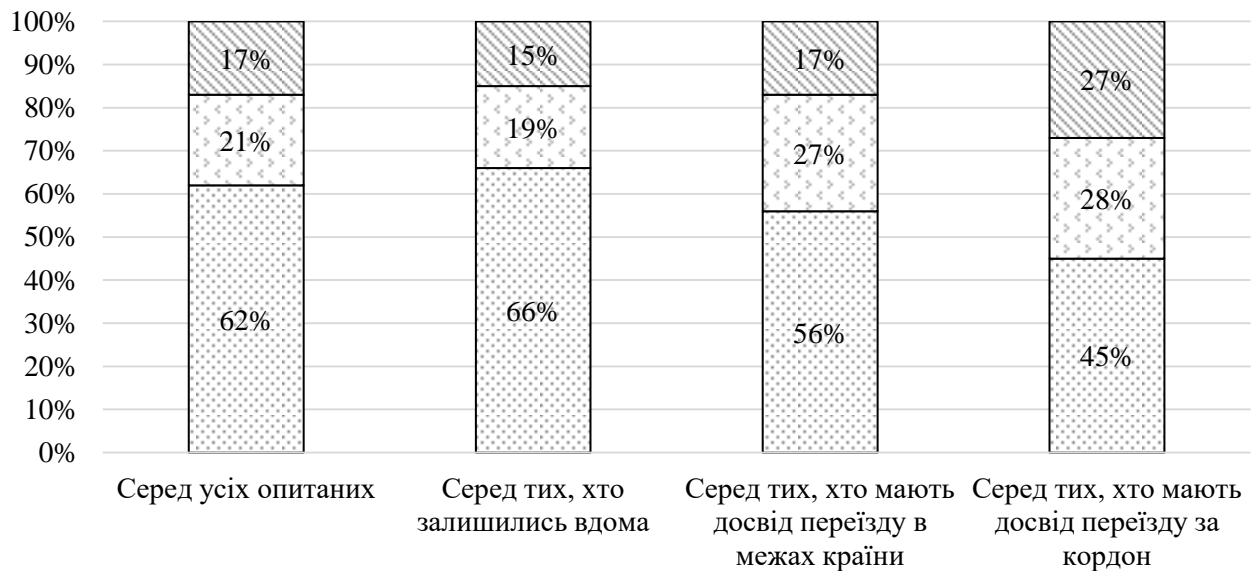
Директива ЄС про тимчасовий прихисток, яка вперше була активована в березні 2022 р., пропонує широкі права для біженців протягом щонайбільше трьох років. Наміри біженців повернутися залежать від різних факторів, зокрема від тривалості війни. Безпека, доступ до освіти, власності, адекватних послуг, витрачений час і налагоджені соціальні зв'язки, а також інтеграція в країні перебування є важливими факторами. Велика кількість українських біженців, ймовірно, залишиться в приймаючих країнах ЄС і, ймовірно, до них приєднаються інші члени їх родин, включно з багатьма чоловіками, які наразі змушені залишатися в Україні, щоб воювати.

Деякі країни Центральної та Східної Європи зазнали значного скорочення населення після приєднання до ЄС: у Болгарії, Латвії, Литві та Румунії падіння з 1992 по 2021 рр. становило 20-30%. Окрім природного скорочення, чиста міграція зіграла важливу роль і скоротила чисельність населення приблизно на 20% у 1988-2021 рр. у Латвії та Литві та на 10-12% у Болгарії та Румунії. Бажання отримати більший дохід, ймовірно, зіграло важливу роль в еміграції з цих країн. Масова еміграція з цих чотирьох країн відбулася, коли вони мали значно вищі рівні ВВП на душу населення, ніж Україна, що свідчить про те, що українці матимуть ще більший фінансовий стимул переїжджати до країн ЄС із вищим рівнем доходу, як тільки буде запроваджено вільне переміщення робочої сили.

Виходячи з цього досвіду, можливе подальше значне скорочення населення України внаслідок еміграції. Порівняно з 1992 р., населення України в 2021 р. вже скоротилося на 21%. Через спричинений війною відтік біженців і продовження природного скорочення, населення України до 2023 р. скоротилося до 33,2 млн. осіб, або на 19% від населення 2021 р. У світлі цих значних скорочень чисельності населення та очікуваного обмеженого повернення біженців, ми припускаємо, що з 2023 р., окрім зворотної міграції, розглянутої в попередньому розділі, чисельність постійного населення

скорочуватиметься вдвічі більше, ніж у середньому у 2014-2021 рр., тобто на 1,18 % на рік (сценарій низького падіння), або втричі більше, тобто на 1,77 % на рік (сценарій високого падіння).

За сценарієм інтенсивного повернення, чиста імміграція в Україну в 2024-2028 рр. становитиме 1,8 млн. осіб (переважно за рахунок часткового повернення біженців), тоді як чиста еміграція з України становитиме 2,7 млн. осіб у 2029-2050 рр. За сценарієм слабкого повернення, чиста еміграція становитиме навіть 0,4 млн. осіб протягом періоду повернення біженців у 2024-2028 рр. (більше громадян, які виїжджають, ніж біженців, що повертаються), тоді як чиста еміграція у 2029-2050 рр. становитиме 5,8 мільйонів (рисунок 3.2).

□ Не будуть розглядати таку можливість □ Хотіли б, але є стримуючі фактори □ Розглядають таку можливість

Рисунок 3.2 – Імовірність переїзду українців у інші країни на постійне місце проживання (%), 2024 р.

Джерело: [5]

Відповідно до прогнозів Євростату, населення нинішніх 27 членів ЄС значно скоротиться (з 451 млн. у 2022 р. до 406 млн. у 2050 р.) (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 – Прогнозовані демографічні зміни в ЄС у 2022-2050 рр., млн. осіб

Вік	Населення у 2022 р.	Зміни з 2022 по 2030 рр.	Зміни з 2030 по 2040 рр.	Зміни з 2040 по 2050 рр.	Населення у 2050 р.
-----	---------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	---------------------

0-19	91,5	-7,7	-8,6	-4,3	70,9
20-64	264,0	-14,6	-20,6	-21,6	207,3
65+	95,9	13,0	13,5	5,7	128,1
Разом	451,4	-9,4	-15,6	-20,2	406,2

Джерело: [104]

За цей період кількість людей похилого віку зросте на 32 млн., у той час як кількість людей працездатного віку (20-64 роки) скоротиться на 57 млн., а кількість дітей (до 20 років) – на 21 млн. Такі зміни чисельності населення значно підвищать коефіцієнт залежності похилого віку та створять серйозну проблему для стабільності європейських систем соціального забезпечення.

Згідно з прогнозами Eurostat (таблиця 3.3), очікується, що 41 млн. осіб мігрують до 27 країн ЄС. Таким чином, 3-6 млн. українських мігрантів становлять невелику частку загальної очікуваної імміграції до ЄС і лише трохи зменшать хронічну нестачу робочої сили в Євросоюзі.

Таблиця 3.3 – Прогнозована Eurostat імміграція в ЄС у 2022-2050 рр., млн. осіб

Вік	2023-2030 рр.	2031-2040 рр.	2041-2050 рр.	Разом 2023-2050 рр.
0-19	3,1	4,5	3,4	11,1
20-64	7,3	9,4	11,1	27,9
65+	0,0	0,6	1,5	2,1
Разом	10,5	14,5	16,0	41,0

Джерело: [104]

Торгівля та прямі іноземні інвестиції (ПІІ) відіграли важливу роль в економічному зближенні Центральної та Східної Європи. Однак саме по собі членство в ЄС не обов'язково призведе до вражаючої торгової інтеграції; географічна близькість, місцеві ринки та якість управління, ймовірно, також мають значення.

Україна отримала значну кількість прямих іноземних інвестицій у 2005-2012 рр., але з тих пір надходження були нестабільними, принаймні частково через причини, пов'язані із війною, зменшившись практично до нуля в 2014-2015 рр.: анексія Криму Росією в 2014 р. та пов'язані з цим геополітичні ризики, у 2020 р. пандемія COVID-19 та у 2022 р. повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Як наслідок, співвідношення ПІІ/ВВП для України (35% у 2021

р., останньому передвоєнному році) було значно нижчим за середнє значення для 8 країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ8), які приєдналися до ЄС у 2004 р. (89% у 2021 р.). Частково через те, що ПП є основним рушієм зовнішньої торгівлі, інтенсивність зовнішньої торгівлі України також була нижчою, ніж у ЦСЄ8 (у 2021 р. експорт/ВВП у ЦСЄ8 становив 65%, а в Україні 33%).

Низька інтенсивність міжнародної торгівлі та прямих іноземних інвестицій в Україну означає величезний потенціал для подальшої фінансової та торговельної інтеграції між Україною та ЄС. Однак, щоб використати цей потенціал, необхідні стабільна мирна угода, успішний процес реконструкції та серйозні урядові та інституційні реформи в Україні. Вступ до ЄС вимагав би урядових та інституційних реформ в Україні, сприяючи глибшій економічній інтеграції між ЄС та Україною.

Вступ України до ЄС матиме помітний вплив на енергетичний сектор Євросоюзу, у тому числі через підвищення енергетичної безпеки та зниження вартості енергії. Україна має значний потенціал як виробник природного газу, відновлюваної енергії та ядерної енергії. Вона могла б експортувати до ЄС великі обсяги низьковуглецевої електроенергії, синього та зеленого водню, природного газу та енергоємних продуктів.

Україна стане основним ринком для енергетичних технологій [9], оскільки зруйновані та/або давно застарілі мережі і електростанції потребуватимуть реконструкції чи заміни. Таким чином, існує величезний потенціал для інвестицій у скорочення споживання енергії в Україні, зберігаючи або покращуючи енергетичні послуги. Значним попитом будуть користуватися фінансові послуги з енергопостачання та інвестицій в енергоефективність.

Після вступу України до ЄС, країна матиме п'яту частину сільськогосподарських угідь ЄС – за умови, що територіальну цілісність України буде повністю відновлено, а сільськогосподарські землі будуть очищені для аграрної діяльності. Це означало б, що Україна стане найбільшим бенефіціаром Спільної аграрної політики ЄС (CAP).

Таким чином, перспектива членства в ЄС дала вирішальний поштовх складному економічному та інституційному пострадянському переходу України. Це може перевести країну від однієї з найгірших моделей врядування серед колишніх соціалістичних країн до добре керованої. Існує великий простір для розширення торговельних та інвестиційних відносин з ЄС, що принесе користь обом сторонам. Інтеграція українських працівників до ринків праці ЄС зменшить гостру нестачу робочої сили в ЄС. Вступ покращить енергетичну безпеку ЄС і може зменшити витрати на енергію. Це могло б стабілізувати східне сусідство ЄС і збільшити військовий потенціал і потенціал ЄС у сфері безпеки.

Найбільшою проблемою для ЄС є прийняття внутрішніх рішень у сферах, які вимагають одностайності, а найбільшим ризиком буде погіршення верховенства права – і, отже, застосування законів і стандартів ЄС – після вступу. Цей ризик можна пом'якшити, включивши до нових договорів про приєднання інструменти дотримання відповідності після вступу, наприклад ефективні методи призупинення права голосу та надання фінансування ЄС у разі недотримання фундаментальних європейських цінностей і верховенства права.

З обох сторін явно є імпульс для просування процесу приєднання. Український уряд наполегливо працює над виконанням критеріїв для початку переговорів про вступ, навіть за складних обставин війни. Українці дуже підтримують вступ до Євросоюзу: за це 78% українців і лише 5% проти. Більшість громадян ЄС (66%) у серпні 2023 р. погодилися з тим, що ЄС повинен продовжувати підтримувати Україну на її шляху до європейської інтеграції, і лише 26% не погодилися з цим [7].

Цей імпульс слід посилити. Рішення Європейської Ради від грудня 2023 р. декларує початок переговорів про вступ, при цьому прийняття рамок ведення таких переговорів і початок фактичних переговорів допускаються лише після завершення реформ, що є справедливим. Символічне значення цього рішення сприятиме зусиллям щодо покращення державного управління в Україні, тоді як

історія розширення ЄС демонструє, що найсильнішою мотивацією для проведення важких реформ є надійний і передбачуваний процес вступу, заснований на досягненнях.

Висновки до розділу 3

Переваги для торгівлі та інвестицій для понад 500 мільйонів людей у 25 більш ніж 30 країнах є очевидними. Приєднання ряду країн Східної та Південної Європи, забезпечує європейцям більший і диверсифікований внутрішній ринок із зростаючою купівельною спроможністю та добре освіченою робочою силою.

Прийняття євро сприяє ще більшій інтеграції торгівлі шляхом усунення ризику обмінних курсів, зниження операційних витрат і сприяння більшій прозорості цін та конкуренції. Досвід нинішніх членів Єврозони наразі свідчить, що торговельні вигоди від єдиної валюти підвищують їх економічні результати приблизно на 10%.

Один з напрямків європейської економічної інтеграції (вільний рух робочої сили) був дещо загальмований. Більшість країн-членів, побоюючись потенційних проблем, вирішили захистити власні ринки праці.

Європа може також суттєво вигравати від фінансової інтеграції з кінцевою метою створити загальноєвропейський ринок капіталу. Прямі іноземні інвестиції є найпотужнішим інструментом інтеграції. За деякими підрахунками, ПІІ між старими та новими учасниками Союзу можуть зрости аж на 70%. Фінансова інтеграція може суттєво пришвидшити економічний розвиток нових країн-членів, у тому числі через впровадження там нових фінансових інструментів та послуг. Посилення конкуренції та ефект масштабу має зменшити маржу кредитування, знизити посередницькі витрати та сприяти ефективнішому розподілу коштів.

Можливості розширення ЄС на схід за участю, передусім, України, Молдови і Грузії ніколи не були більш реалістичними. Незважаючи на низку пов'язаних ризиків, є вагомші аргументи на користь того, що приєднання зазначених країн до Євросоюзу принесе більше користі, ніж проблем.

Перспектива членства в ЄС дала вирішальний поштовх складному економічному та інституційному пострадянському переходу України. Це може перевести країну від однієї з найгірших моделей врядування серед колишніх соціалістичних країн до добре керованої. Існує великий простір для розширення торговельних та інвестиційних відносин з ЄС, що принесе користь обом сторонам. Інтеграція українських працівників до ринків праці ЄС зменшить гостру нестачу робочої сили в ЄС. Вступ покращить енергетичну безпеку ЄС і може зменшити витрати на енергію. Це могло б стабілізувати східне сусідство ЄС і збільшити військовий потенціал і потенціал ЄС у сфері безпеки.

Найбільшою проблемою для ЄС є прийняття внутрішніх рішень у сферах, які вимагають одностайності, а найбільшим ризиком буде погіршення верховенства права – і, отже, застосування законів і стандартів ЄС – після вступу. Цей ризик можна пом'якшити, включивши до нових договорів про приєднання інструменти дотримання відповідності після вступу, наприклад ефективні методи призупинення права голосу та надання фінансування ЄС у разі недотримання фундаментальних європейських цінностей і верховенства права.

З обох сторін явно є імпульс для просування процесу приєднання. Український уряд наполегливо працює над виконанням критеріїв для початку переговорів про вступ, навіть за складних обставин війни. Українці дуже підтримують вступ до Євросоюзу: за це 78% українців і лише 5% проти. Більшість громадян ЄС (66%) у серпні 2023 р. погодилися з тим, що ЄС повинен продовжувати підтримувати Україну на її шляху до європейської інтеграції, і лише 26% не погодилися з цим.

Цей імпульс слід посилити. Рішення Європейської Ради від грудня 2023 р. декларує початок переговорів про вступ, при цьому прийняття рамок ведення

таких переговорів і початок фактичних переговорів допускаються лише після завершення реформ, що є справедливим. Символічне значення цього рішення сприятиме зусиллям щодо покращення державного управління в Україні, тоді як історія розширення ЄС демонструє, що найсильнішою мотивацією для проведення важких реформ є надійний і передбачуваний процес вступу, заснований на досягненнях.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Європейська інтеграція розвивалася нерівномірно: існували періоди відхилення політики ЄС від назначеної мети, загрози існуванню об'єднання. Загалом же були отримані значні досягнення. Практично повністю реалізована ідея чотирьох свобод. Свобода руху капіталу сприяє оптимальному розподілу ресурсів усередині ЄС та зросту ефективності. Важливим досягненням є запровадження єдиної валюти, що дозволяє рухатися до такої інтеграційної мети, як створення спільного внутрішнього ринку ЄС, сприяє скороченню трансакційних витрат шляхом запровадження загальних правил та стандартів.

За своє існування ЄС приймав багато викликів, такі як: міжнародна фінансова криза, терористичні загрози, проблема біженців тощо. В подальшому спільнота напрацьовуватиме абсолютно нові додаткові гарантії безпеки, задля досягнення власної стратегічної автономності.

Головними органами політичної влади Європейського Союзу є: Європейська Рада, Європейська Комісія, Європейський Парламент та Європейський Суд, які виконують законодавчі, виконавчі та судові функції. Щоправда, розподіл цих функцій між зазначеними органами влади є не зовсім аналогічним до владної структури типових держав.

Спільний ринок ЄС призначений для посилення конкуренції, спеціалізації праці та економії на масштабах, він дозволяє товарам і факторам виробництва переміщатися у сферу, де вони найбільше цінуються, таким чином підвищуючи ефективність розподілу ресурсів. Він також призначений для стимулювання економічної інтеграції, за допомогою якої колись окремі економіки держав-членів стають інтегрованими в єдину загальноєвропейську економіку. Створення єдиного ринку є безперервним процесом, при цьому інтеграція сфери послуг все ще містить прогалини.

Європейського Союз має угоду про Митний союз, яка усуває митні бар'єри між державами-членами та проводить спільну митну політику щодо

зовнішніх країн з метою забезпечення нормальних умов конкуренції та усунення всіх обмежень фіскального характеру, здатних перешкоджати вільному руху товарів. Режим митної зони ЄС також поширюються на низку держав, які не є членами ЄС (Андорра, Монако, Сан-Марино та Туреччина), згідно з окремими домовленостями. Великобританія після виходу із ЄС також погодила торгову угоду з Європейським Союзом.

Створений на початку 1990х рр. єдиний ринок Європейського Союзу, досі перебуває у стані розбудови і розвитку. Єдиний європейський ринок є масштабним правовим і політичним проектом, створеним і підтримуваним задля покращення економічних показників Європи. Основними ознаками європейського єдиного ринку є вільна торгівля товарами і послугами (без митних обмежень і квот), вільне переміщення робочої сили, капіталу і засобів виробництва. Крім цього, єдиний ринок дозволяє вільне залучення фінансування підприємствами у будь-якій із країн-членів ЄС. Сукупно це призводить до скорочення виробничих витрат, зменшення цін і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності європейських товарів та послуг, а також – до зростання інвестиційної привабливості європейських підприємств.

Митний союз Європейського Союзу усуває митні бар'єри між державами-членами та проводить спільну митну політику щодо зовнішніх країн з метою забезпечення нормальних умов конкуренції та усунення всіх обмежень фіскального характеру, здатних перешкоджати вільному руху товарів в рамках Спільного ринку.

І все ж, через понад 20 років після «офіційного відкриття» єдиного європейського ринку все ще існують бар'єри для торгівлі та вільного руху ресурсів у межах ЄС. На це є кілька причин:

- захист промисловості з політичних чи економічних причин. Протекціонізм все ще практикується в Європі. Уряди виплачують субсидії неекономічним і неконкурентоспроможним галузям.

- проблеми з гармонізацією стандартів. Гармонізація означає об'єднання різних стандартів, які існують у Європі. Це важке і складне

завдання, яке посилюється тим, що країни борються за захист своїх національних інтересів.

– вартість відповідності євро стандартам. Для багатьох галузей промисловості спроби досягти узгоджених стандартів, встановлених Європою, потребують великих витрат.

Ефективно працюючий єдиний ринок Європейського Союзу, забезпечує стабільний економічний ріст, а отже – і постійно зростаючу потребу в робочій силі. В свою чергу, це зумовлює стійку тенденцію до збільшення обсягів імміграції до країн Європи. Найважливішими причинами міжнародної міграції у Європі є зв'язки з існуючими етнічними діаспорами, відмінності в доходах та економічних можливостях у різних країнах, різні рівні соціальної та гуманітарної безпеки. Конфлікти є значним джерелом переміщення як всередині, так і за межами ЄС. Російська агресія в Україні спровокувала найбільше та найшвидше переміщення людей у Європі з часів Другої світової війни.

Мобільність молодих людей часто призводить до серйозних змін демографічної структури в окремих країнах. Деякі регіони завдяки їй процвітають, тоді як інші – навпаки відстають. Ці зміни можуть призводити до значних відмінностей у демографічній структурі країн ЄС.

Демографічні відмінності здатні погіршувати економічну та соціальну стабільність країн Європи. Деякі, переважно сільські та менш розвинені, регіони ЄС переживають прискорене скорочення населення працездатного віку та відстають у розвитку. Відповідно, існуючі міграційні та загалом демографічні виклики, ставлять перед урядами європейських країн та Європейського Союзу в цілому гостру необхідність у перегляді міграційної політики.

Переваги для торгівлі та інвестицій для понад 500 мільйонів людей у 25 більш ніж 30 країнах є очевидними. Приєднання ряду країн Східної та Південної Європи, забезпечує європейцям більший і диверсифікований внутрішній ринок із зростаючою купівельною спроможністю та добре освіченою робочою силою.

Прийняття євро сприяє ще більшій інтеграції торгівлі шляхом усунення ризику обмінних курсів, зниження операційних витрат і сприяння більшій прозорості цін та конкуренції. Досвід нинішніх членів Євросони наразі свідчить, що торговельні вигоди від єдиної валюти підвищують їх економічні результати приблизно на 10%.

Один з напрямків європейської економічної інтеграції (вільний рух робочої сили) був дещо загальмований. Більшість країн-членів, побоюючись потенційних проблем, вирішили захистити власні ринки праці.

Європа може також суттєво вигравати від фінансової інтеграції з кінцевою метою створити загальноєвропейський ринок капіталу. Прямі іноземні інвестиції є найпотужнішим інструментом інтеграції. За деякими підрахунками, ПІІ між старими та новими учасниками Союзу можуть зрости аж на 70%. Фінансова інтеграція може суттєво пришвидшити економічний розвиток нових країн-членів, у тому числі через впровадження там нових фінансових інструментів та послуг. Посилення конкуренції та ефект масштабу має зменшити маржу кредитування, знизити посередницькі витрати та сприяти ефективнішому розподілу коштів.

Можливості розширення ЄС на схід за участю, передусім, України, Молдови і Грузії ніколи не були більш реалістичними. Незважаючи на низку пов'язаних ризиків, є вагоміші аргументи на користь того, що приєднання зазначених країн до Євросоюзу принесе більше користі, ніж проблем.

Перспектива членства в ЄС дала вирішальний поштовх складному економічному та інституційному пострадянському переходу України. Це може перевести країну від однієї з найгірших моделей врядування серед колишніх соціалістичних країн до добре керованої. Існує великий простір для розширення торговельних та інвестиційних відносин з ЄС, що принесе користь обом сторонам. Інтеграція українських працівників до ринків праці ЄС зменшить гостру нестачу робочої сили в ЄС. Вступ покращить енергетичну безпеку ЄС і може зменшити витрати на енергію. Це могло б стабілізувати східне сусідство ЄС і збільшити військовий потенціал і потенціал ЄС у сфері безпеки.

Найбільшою проблемою для ЄС є прийняття внутрішніх рішень у сферах, які вимагають одностайності, а найбільшим ризиком буде погіршення верховенства права – і, отже, застосування законів і стандартів ЄС – після вступу. Цей ризик можна пом'якшити, включивши до нових договорів про приєднання інструменти дотримання відповідності після вступу, наприклад ефективні методи призупинення права голосу та надання фінансування ЄС у разі недотримання фундаментальних європейських цінностей і верховенства права.

З обох сторін явно є імпульс для просування процесу приєднання. Український уряд наполегливо працює над виконанням критеріїв для початку переговорів про вступ, навіть за складних обставин війни. Українці дуже підтримують вступ до Євросоюзу: за це 78% українців і лише 5% проти. Більшість громадян ЄС (66%) у серпні 2023 р. погодилися з тим, що ЄС повинен продовжувати підтримувати Україну на її шляху до європейської інтеграції, і лише 26% не погодилися з цим.

Цей імпульс слід посилити. Рішення Європейської Ради від грудня 2023 р. декларує початок переговорів про вступ, при цьому прийняття рамок ведення таких переговорів і початок фактичних переговорів допускаються лише після завершення реформ, що є справедливим. Символічне значення цього рішення сприятиме зусиллям щодо покращення державного управління в Україні, тоді як історія розширення ЄС демонструє, що найсильнішою мотивацією для проведення важких реформ є надійний і передбачуваний процес вступу, заснований на досягненнях.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильченко К.І., Франко Л.С. Сучасні проблеми розвитку Європейського Союзу. *Вплив глобалізаційних процесів та цифрової трансформації на формування міжнародного економічного клімату та фінансової екосистеми* : матеріали Міжнар. наук.-прак. інтернет-конференції (м. Полтава, 28 березня 2024 року). Полтава, 2024. С. 389–391 .
2. Демчик О., Мірошник В., Бойчук Д. Історія формування Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. №12. 2021. С. 415–417.
3. Європейський Союз. WIKIPEDIA. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейський_Союз (дата звернення: 11.03.2024).
4. Лазоренко Т.В., Пащук Л.В., Єжелій Ю.О. Проблеми комплексної оцінки впливу глобальних підприємницьких структур на розвиток національної економіки. *Економіка. Фінанси. Право: Аналітик*. Київ. 2023. № 7. С. 10–16.
5. Павлушенко Т. Міграція під час війни. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/migratsiya-pid-chas-viyni-blizko-20-ukraintsiv-mozhut-viikhati-za-kordon-u-razi-zagostrennya-situatsii-shcho-krim-bezpeki-sponukaє-do-tsogo-naselennya-visnovki-z-doslidzhennya-gradus-research-pro-migr-20032024-20013> (дата звернення: 9.01.2024).
6. Педченко Н.С., Стрілець В.Ю. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в умовах євроінтеграційних процесів України : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2022. 250 с.
7. Пожар А.А., Пантелеймоненко А.О. Перспективи та проблеми європейської інтеграції України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64.
8. Ряполова Г.В. Проблеми та перспективи розвитку європейського союзу як економічного утворення Західної Європи. *Освіта і наука – 2017*. Зб. наук. пр. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 371–376.

9. Флегантова А.Л. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні в контексті можливостей імплементації світового досвіду. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2019. № 2(27). С. 115–124.
10. Франко Л.С. Роль Цифрової трансформації інновацій у підвищенні конкурентоспроможності України: сучасний стан та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1636> (дата звернення: 17.05.2024).
11. 7 key challenges facing the European Union. *Medium*. URL: <https://medium.com/international-affairs-blog/7-key-challenges-facingthe-european-union-be4f911535ed> (дата звернення: 1.05.2024).
12. A peaceful Europe – the beginnings of cooperation. *European Commission*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59_en
13. A Single Market for goods. European Commission. *Europa web portal*. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/top_layer/index_18_en.htm (дата звернення: 12.05.2024).
14. About us. *Multi-agency donor coordination platform for Ukraine*. <https://coordinationplatformukraine.com/about/> (дата звернення: 14.04.2024).
15. Adam R. Is more less? The challenges facing EU enlargement. *GISREPORTSONLINE.COM*. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/eu-enlargement/> (дата звернення: 14.04.2024).
16. Annual Review 2023. *European Bank*. URL: <https://www.ebrd.com/annual-review-2023.html> (дата звернення: 8.05.2024).
17. Biçer A. Persistent challenges loom over EU economy despite positive indicators in 2023. *AA*. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/persistent-challenges-loom-over-eu-economy-despite-positiveindicators-in-2023/3095045#> (дата звернення: 4.04.2024).
18. Biggest immigrant groups in EU. *YOUTUBE.COM*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IrWtILCTMlc> (дата звернення: 30.01.2024).

19. Boesler M. There Are Only Two Real Threats to the US Dollar's Status As The International Reserve Currency. *BUSINESSINSIDER.COM*. 11 November 2013. URL: <https://www.businessinsider.com/dollar-as-international-reserve-currency-2013-11> (дата звернення: 17.05.2024).
20. Brexit Agreement. *EU Commission*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pt/qanda_19_6122 (дата звернення: 10.02.2024).
21. Case 27/67 Fink-Frucht. *EUR-LEX.EUROPA.EU*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A61967J0027> (дата звернення: 12.02.2024).
22. Case 323/87 Commission in Italy (Taxation of rum). *EUR-LEX.EUROPA.EU*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A61987J0323> (дата звернення: 12.02.2024).
23. Characteristics of the Treaty on European Union. *CVCE.EU*. URL: https://www.cvce.eu/obj/characteristics_of_the_treaty_on_european_union-en-beec7a53-4023-412d-a1ab-2c31b6a3c39d.html (дата звернення: 13.03.2024).
24. Churchill W. National Address. *The International Churchill Society*. 1943. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1941-1945-war-leader/national-address/> (дата звернення: 17.02.2024).
25. Corruption perceptions index. *Transparency International*. URL: https://www.transparency.org/en/cpi/2023?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw4MSzBhC8ARIsAPFOuyVmbzDb3WpA_sDxYnOp6nEYFqQJrdAfjCm5h4hw5WLzEfkZShP3FFeAhV2EALw_wcB (дата звернення: 29.03.2024).
26. Christl M., Belanger A. The fiscal impact of immigration in the EU. *ECONSTOR*. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/232517/1/GLO-DP-0814.pdf> (дата звернення: 17.02.2024).
27. Cockfield A. European Union: Creating The European Single Market. *Wiley Chancery Law*. 1994. URL: https://books.google.com.ua/books?id=cGnsAAAAMAAJ&redir_esc=y (дата звернення: 10.05.2024).

28. Completing the Single Market. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/internal_market/top_layer/index_3_en.htm (дата звернення: 14.02.2024).
29. Cross border payments in the EU. *Euro Information*. United Kingdom Treasury. URL: <http://www.euro.gov.uk/crossborder.asp> (дата звернення: 14.02.2024).
30. Cyprus and Malta set to join Eurozone in 2008. *EURACTIV.COM*. 2007. URL: <https://web.archive.org/web/20071018013618/http://euractiv.com/en/euro/cyprus-malta-set-join-eurozone-2008/article-163836> (дата звернення: 6.02.2024).
31. Darvas Z., Dabrowski M. Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. *BRUEGEL*. URL: https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications#footnote15_0сrcx38 (дата звернення: 8.02.2024).
32. Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union. *AVRUPA.INFO*. URL: http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Downloads/PDF/Custom_Union_des_ENG.pdf (дата звернення: 8.02.2024).
33. Decision-making in the European Union. *EUROPA*. URL: http://europa.eu/institutions/decision-making/index_en.htm (дата звернення: 9.02.2024).
34. Deutsch J., Pronina L. EU Approves 450 Million Euros of Arms Supplies for Ukraine. *BLOOMBERG.COM*. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-27/eu-approves-450-million-euros-in-lethal-military-aid-for-ukraine> (дата звернення: 11.02.2024).
35. Dustmann C., Gorlach J. Estimating immigrant earnings profiles when migrations are temporary. *Labour Economics*. 2016. #41. p. 1–8. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0927537116300471?via%3Di%3Dhub> (дата звернення: 20.02.2024).

36. Economy of the European Union. *WIKIPEDIA*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_the_European_Union (дата звернення: 8.05.2024).
37. Economic Effects of the European Single Market. Review of the empirical literature. *National Board of Trade*. 2015. URL: <https://www.kommerskollegium.se/globalassets/publikationer/rapporter/2016-och-aldre/publ-economic-effects-of-the-european-single-market.pdf> (дата звернення: 9.04.2024).
38. Ein britischer Patriot für Europa: Winston Churchills Europa-Rede. *Zeit Online*. Universität Zürich. 1946. URL: https://www.zeit.de/reden/die_historische_rede/200115_hr_churchill1_englisch (дата звернення: 10.01.2024).
39. EU Battlegroups. *EUROPARL.EUROPA.EU* URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/091006eubattlegroups_/091006eubattlegroups_en.pdf (дата звернення: 19.02.2024).
40. EU Budget Fraud. *POLITICS.CO.UK*. URL: <https://web.archive.org/web/20060619223954/http://www.politics.co.uk/issue-briefs/europe/eu-budget/eu-budget-fraud/eu-budget-fraud-%24366701.htm> (дата звернення: 8.05.2024).
41. EU Enlargement. *NEWS.BBC.CO.UK*. URL: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/2266385.stm> (дата звернення: 1.03.2024).
42. EU glossary: Jargon S-Z. *BBC News*. 16 November 2010. URL: <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11769554>
43. EU to support common defense market, boost joint spending. *Deutsche Welle*. 30 November 2016. URL: <https://www.dw.com/en/eu-to-support-common-defense-market-boost-joint-spending/a-36593660> (дата звернення: 1.02.2024).
44. EU unveils plan to reduce Russia energy dependency. *DW.COM*. 8 March 2022. URL: <https://www.dw.com/en/eu-unveils-plan-to-reduce-russia-energy-dependency/a-61047997> (дата звернення: 6.05.2024).

45. Europe in ruins in the aftermath of the Second World War. *CVCE.EU*. URL: <https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/e50703eb-142f-4770-a6a5-b1a7f0cac450/02b30e6f-19d0-4317-9ee1-a58c85aa13e0/> (дата звернення: 16.05.2024).
46. European Council conclusions of 15 December 2015. *European Council*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/15/european-council-conclusions-14-and-15-december-2023/> (дата звернення: 11.01.2024).
47. European Council decision of 11 July 2012 amending the status of Mayotte with regard to the European Union. *EUROPA.EU*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:204:0131:0131:EN:PDF> (дата звернення: 2.05.2024).
48. European Parliament and Supranational party system. *CAMBRIDGE.ORG*. URL: <https://assets.cambridge.org/97805218/06251/sample/9780521806251ws.pdf> (дата звернення: 9.04.2024).
49. European Single Market. *WIKIPEDIA*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/European_single_market (дата звернення: 4.05.2024).
50. European Union - The World Factbook. *WWW.CIA.GOV*. 12 July 2022. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/european-union/> (дата звернення: 11.04.2024).
51. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 7.05.2024).
52. Eurostat – Tables, Graphs and Maps Interface (TGM) table. *EC.EUROPA.EU*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina225/default/table?lang=en> (дата звернення: 3.05.2024).
53. Fassio C., Montobbio F., Venturini A. Skilled migration and innovation in European industries. *Research Policy*. 2019. 48(3). p. 706–718. URL: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.11.002> (дата звернення: 18.05.2024).
54. Free movement of persons. Fact Sheets on the European Union. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/147/free-movement-of-persons> (дата звернення: 11.01.2024).

55. Ghervas S. Antidotes to Empire: From the Congress System to the European Union *EUtROPEs. The Paradox of European Empire*. University of Chicago. 2014. p. 49–81.
56. Grinsven P. The European Council under Construction. *Netherlands Institution for international Relations*. URL: http://www.nbiz.nl/publications/2003/20030900_cli_paper_dip_issue88.pdf (дата звернення: 16.03.2024).
57. Guillaume M. Demographic and labor force impacts of future immigration flows into Europe: does an immigrant's region of origin matter? *NATURE.COM*. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-023-02482-4> (дата звернення: 4.05.2024).
58. In pictures: Russia invades Ukraine. *CNN.COM*. 2022. URL: <https://edition.cnn.com/2022/02/14/world/gallery/ukraine-russia-crisis/index.html> (дата звернення: 10.05.2024).
59. Institutions: The Council of the European Union. *EUROPA*. URL: http://europa.eu/institutions/inst/council/index_en.htm (дата звернення: 6.04.2024).
60. Institutions: The European Commission. *EUROPA*. URL: http://europa.eu/institutions/inst/comm/index_en.htm (дата звернення: 5.05.2024).
61. Introduction – EU fact sheets. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/home> (дата звернення: 8.01.2024).
62. Introduction: Euro area Archived. *ECB*. 14 October 2008. URL: <https://www.ecb.europa.eu/bc/intro/html/index.en.html#map> (дата звернення: 12.04.2024).
63. Introduction – Fact sheets on the European Union. At your service. *European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.3.html (дата звернення: 8.04.2024).
64. Justice policies at a glance. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/justice_home/fsj/freetravel/schengen/_redirect.htm?lang=en (дата звернення: 4.03.2024).

65. Kaiser W., Varsori A. *European Union History: Themes and Debates*. Springer. 2010. 140 p.
66. Keynes J.M. *Economic Consequences of the Peace*. New York: Harcourt, Brace & Howe. 1920. p. 265–266.
67. Klos F. *Churchill's Last Stand: The Struggle to Unite Europe*. Bloomsbury Publishing. 2017. 51 p.
68. Labour leadership & Hammond in China. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/live/uk-politics-36570120> (дата звернення: 12.02.2024).
69. Lutz W., Gemma A., Belanger A. *Demographic Scenarios for the EU. Technical Report*. Publications Office of the European Union. 2019.
70. Mahncke D., Bekemans L., Picht R. *Fifty Years of Service to Europe. The College of Europe*. Bruges. URL: <https://web.archive.org/web/20170113075500/http://www.isbnplus.com/9789080498310> (дата звернення: 16.04.2024).
71. Metzidakis A. Victor Hugo and the Idea of the United States of Europe. *Nineteenth-Century French Studies*. 23 (1/2). 1994. p. 72–84.
72. *Milestones: 1937-1945. Office of the Historian*. 1946. URL: <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/bretton-woods> (дата звернення: 13.02.2024).
73. *Monthly Reports. WWW.WORLD-EXCHANGES.ORG*. 2016. URL: <https://www.world-exchanges.org/our-work/statistics> (дата звернення: 9.02.2024).
74. *Negotiations for enlargement. CVCE.EU*. URL: https://www.cvce.eu/obj/negotiations_for_enlargement-en-19a4fd81-119d-4090-bfac-c7cc8ae64a20.html (дата звернення: 9.02.2024).
75. Nelsson R. Aristide Briand's plan for a United States of Europe. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/theguardian/from-the-archive-blog/2019/sep/05/aristide-briands-plan-for-united-states-of-europe-september-9> (дата звернення: 6.02.2024).

76. Nobel Committee Awards Peace Prize to E.U. *New York Times*. 12 October 2012. URL: https://www.nytimes.com/2012/10/13/world/nobel-peace-prize.html?_r=0 (дата звернення: 6.05.2024).
77. Nyman P., Ahlskog R. Fiscal effects of intra-EEA migration. Working Paper, REMINDER Project, Uppsala Universitet. 2018.
78. Parliament – an overview. Welcome. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en> (дата звернення: 3.05.2024).
79. Parliament's powers and procedures. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en> (дата звернення: 26.04.2024).
80. Pinterič U., Prijon L. European Union in 21st Century. *Cyril and Methodius*. University of SS. Faculty of Social Sciences. 2013.
81. Politics of the European Union. *WIKIPEDIA*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_the_European_Union (дата звернення: 9.03.2024).
82. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council setting out the conditions and procedure by which the Commission may request undertakings and associations of undertakings to provide information in relation to the internal market and related areas. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017PC0257&qid=1535399272842&from=EN> (дата звернення: 12.05.2024).
83. Rato R. The Challenges Of EU Enlargement. *Project Syndicate*. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-challenges-of-eu-enlargement> (дата звернення: 9.05.2024).
84. Recovery plan for Europe. *EC.EUROPA.EU*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_en (дата звернення: 24.05.2024).
85. Regulation (EU) 2018/1724 of the European Parliament and of the Council of 2 October 2018 establishing a single digital gateway to provide access to information, to procedures and to assistance and problem-solving services and amending Regulation (EU) No 1024/2012. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018R1724&from=EN (дата звернення: 8.05.2024).

86. Regulation (EU) 2560/2001 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2001 on cross-border payments in euro. *EUR-LEX.EUROPA.EU*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001R2560:EN:HTML> (дата звернення: 8.02.2024).

87. Report for Selected Country Groups and Subjects. *WWW.IMF.ORG*. 2022. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October/weo-report> (дата звернення: 16.02.2024).

88. Ringe W. Capital Markets Union for Europe. A Political Message to the UK. *Rochester*. NY. 2015. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2575654 (дата звернення: 12.04.2024).

89. Rizvi O. What is the economic impact of migration on Europe? *Euro News*. URL: <https://www.euronews.com/business/2024/01/22/the-economic-impact-of-migration-on-europe> (дата звернення: 4.05.2024).

90. Rosamond B. Theories of European Integration. *Palgrave Macmillan*. URL: <https://search.worldcat.org/title/442641648> (дата звернення: 11.03.2024).

91. Russia-Ukraine war: humanitarian corridor opened from Sumy; Moscow threatens to cut gas supplies to Europe. *THEGUARDIAN.COM*. URL: <https://www.theguardian.com/world/live/2022/mar/08/ukraine-news-russia-war-vladimir-putin-volodymyr-zelenskiy-kyiv-russian-invasion-live-latest-updates> (дата звернення: 12.02.2024).

92. Saarland. *Encyclopedia Britannica*. 2019. URL: <https://www.britannica.com/place/Saarland> (дата звернення: 28.04.2024).

93. Sapir A., Mariniello M., Terzi A. The whys and hows of a single market for Europe. *BRUEGEL*. URL: <https://www.bruegel.org/blog-post/whys-and-hows-single-market-europe> (дата звернення: 8.05.2024).

94. Schengen acquis and its integration into the Union. *EUROPA.EU*. URL: https://european-union.europa.eu/not-found_en (дата звернення: 17.02.2024).

95. Schmidt H. Helmut Schmidt über den Marshallplan und die europäische Einheit: Mit voller Kraft ins nächste Jahrhundert. *Die Zeit*. 1997. URL: <https://www.zeit.de/1997/24/zukunft.txt.19970606.xml/komplettansicht> (дата звернення: 8.05.2024).
96. Schulz M. Der Briand-Plan und der Völkerbund als Verhandlungsarena für die europäische Einigung zwischen den Kriegen. 2010. URL: <https://iegego.eu/de/threads/europaeische-netzwerke/politische-netzwerke/europa-netzwerke-der-zwischenkriegszeit/matthias-schulz-briand-plan-und-voelkerbund-in-der-zwischenkriegszeit> (дата звернення: 9.02.2024).
97. Schuman declaration May 1950. *European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en (дата звернення: 9.02.2024).
98. Serban A., Aceleanu M. The impact of EU immigration on economic growth through the skill composition channel. *Technological and Economic Development of Economy*. 2020. Vol 26. P. 479–503.
99. Slovenia clear to adopt the euro. *British Broadcasting Corporation*. 2006. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/5086546.stm> (дата звернення: 9.02.2024).
100. Smith D. Mazzini. *Yale University Press*. 2008.
101. Social, economic and fiscal effects of immigration into the EU. *European Commission*. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/topic/increasing-significance-migration/political-social-aspects-migration_en (дата звернення: 20.02.2024).
102. Social protection statistics – overview. *EUROSTAT*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_overview (дата звернення: 11.02.2024).
103. Solana J. Europe's First Foreign Minister? *BUSINESSWEEK.COM*. URL: https://web.archive.org/web/20000302051246/http://www.businessweek.com/1999/9_9_45/b3654047.htm (дата звернення: 14.02.2024).

104. Statistical reports. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/publications/statistical-reports> (дата звернення: 28.02.2024).
105. Supporting policy with scientific evidence. Increasing significance of migration. *EUROPEAN UNION*. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/increasing-significance-migration_en (дата звернення: 14.04.2024).
106. Target. *European Central Bank*. URL: <http://www.ecb.int/paym/target/html/index.en.html> (дата звернення: 10.02.2024).
107. The advantages of an enlarged Europe. *BUNDESREGIERUNG.DE*. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/issues/europe/the-advantages-of-an-enlarged-europe-436830> (дата звернення: 7.05.2024).
108. The coming century of supranational communities. Schuman announces creation of new world system. *Schuman.info*. URL: <https://schuman.info/Strasbourg549.htm> (дата звернення: 18.05.2024).
109. The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area What's it all about? *European External Action Service*. URL: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/vademecum_en.pdf (дата звернення: 4.02.2024).
110. The European Single Market. *Europa web portal*. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market_en (дата звернення: 16.05.2024).
111. The European Union and the single market. URL: https://resource.download.wjec.co.uk/vtc/2015-16/15-16_10/eng/chapter_7.pdf (дата звернення: 9.05.2024).
112. The European Union's primary law. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/summary/EN/legisum:114530> (дата звернення: 11.02.2024).
113. The impact of demographic change in a changing environment. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/Demography_report_2022_0.pdf (дата звернення: 13.03.2024).

114. The European Parliament: electoral procedures. *EUROPARL.EUROPA.EU*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en> (дата звернення: 7.05.2024).
115. The new European Parliament. *CVCE.EU*. URL: https://www.cvce.eu/obj/the_new_european_parliament-en-e40aba1b-45f1-43bf-bbd1-a34bb52f15db.html (дата звернення: 5.04.2024).
116. The political consequences. *CVCE.EU*. URL: https://www.cvce.eu/obj/die_politischen_folgen-de-bafcfa2d-7738-48f6-9b41-3201090b67bb.html (дата звернення: 11.03.2024).
117. The World Factbook – Central Intelligence Agency. *WWW.CIA.GOV*. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2198rank.html> (дата звернення: 12.03.2024).
118. Treaty of Lisbon Article 3, point 3. *EUR-LEX.EUROPA.EU*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A12008M003> (дата звернення: 9.04.2024).
119. Varied reasons behind Dutch. *BBC NEWS ONLINE*. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4601731.stm> (дата звернення: 12.04.2024).
120. Veld J. The economic benefits of the EU Single Market in goods and services. *Journal of Policy Modeling*. 41 (5). 2019. p. 803–818.
121. Vértesy L. The legal and regulatory aspects of the free movement of capital - towards the Capital Markets Union. *Journal of Legal Theory*. 2019. #4. p. 110–128.
122. Weigall D., Stirk P. The Origins and Development of the European Community. *Leicester*. Leicester University Press. 2017.
123. Willis A. Eurozone leaders agree on Franco-German bail-out mechanism. *EU Observer*. URL: <https://euobserver.com/9/29773> (дата звернення: 1.02.2024).
124. World Economic Outlook Database, October 2019. *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/> (дата звернення: 8.04.2024).

125. World Economic Outlook database. IMF.ORG. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October/weo-report> (дата звернення: 6.02.2024).
126. World Migration Report 2018. International Organization of Migration. URL: https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf (дата звернення: 5.02.2024).